

UiT Norges arktiske universitet

Det juridiske fakultet

Staters rett til selvforsvar mot ikke-statlige aktører i folkeretten

Christine Sofie Kolve Dreyer

Masteroppgave i rettsvitenskap, JUR-3902, Vår 2024

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Tema, bakgrunn og aktualitet.....	1
1.2	Begrepsavklaring.....	2
1.3	Folkerettslig metode og rettskildelære	3
1.3.1	Det alminnelige uttrykk for folkerettens rettskilder, ICJ-statuttene.....	3
1.3.2	Wienkonvensjonen og traktatolkning	7
1.4	Avgrensning og videre fremstilling.....	9
2	Folkerettens rettslige utgangspunkt	11
2.1	Suverenitetsprinsippet	11
2.1.1	Samtykke/Invitasjon.....	15
2.2	Maktforbudet.....	17
2.2.1	Forbudet mot maktbruk i FN-pakten artikkel 2 (4).....	18
2.3	Unntak fra maktforbudet	21
2.3.1	Mandat under FN-pakten kapittel VII.....	21
2.3.2	Selvforsvarsrett.....	22
3	Selvforvar mot ikke-statlige aktører	29
3.1	Situasjoner som fanges opp av andre hjemler	29
3.2	Selvstendig rett til selvforsvar i FN-pakten artikkel 51?.....	30
3.3	FNs sikkerhetsråd autoriserer	32
3.3.1	Direkte autorisasjon til selvforsvar mot identifisert ikke-statlig aktør (Afghanistan 2001).....	33
3.3.2	Indirekte autorisasjon mot identifisert ikke-statlig aktør (Syria 2014)	33
3.3.3	FNs Sikkerhetsråd har erklært en ikke-statlig aktør for å være en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet	35
3.3.4	FNs Sikkerhetsråd har IKKE erklært en ikke-statlig aktør for å være en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet.....	36

3.4	Samtykke/invitasjon (due diligence).....	37
3.5	Territorialstatens manglende evne og vilje som selvstendig grunnlag	38
3.6	Antesipert selvforsvar/preventivt selvforsvar mot ikke-statlig aktør	40
3.7	Vilkårene for å utøve selvforsvar	43
4	Betraktninger rundt reglene som gjelder selvforsvar mot ikke-statlige aktører	45
	Referanseliste	48
	Internasjonale traktater og konvensjoner:	48
	Internasjonal rettspraksis:.....	50
	Norske rettsavgjørelser:.....	51
	Resolusjoner, uttalelser og lignende dokumenter fra FNs organer:	51
	Litteratur	54
	Artikler	54
	Øvrige kilder	55

1 Innledning

1.1 Tema, bakgrunn og aktualitet

Oppgavens tema er stateres rett til selvforsvar i folkeretten. Siktemålet med arbeidet er å undersøke i hvilken grad stater har rett til å bruke militærmakt i selvforsvar mot ikke-statlige aktører utenfor eget suverent territorium. Oppgaven behandler særlig spørsmålet om selvforsvarsrettens rekkevidde og utfordringene som oppstår når trusselen som gir opphav til militær maktbruk stammer fra ikke-statlige aktører.

Stateres rett til selvforsvar mot angrep fra andre stater er nedfelt i FN-pakten artikkel 51.¹ Retten er også anerkjent som folkerettslig sedvanerett.² Spørsmålet i det følgende er imidlertid i hvilken grad stater har rett til å utøve selvforsvar mot ikke-statlige aktører utenfor eget suverene territorium. Det er en problemstilling hvor verdens stater er enige om kjernen, men hvor de mer presise materielle og prosessuelle reglene er omstridte og har vært gjenstand for ulike standpunkt fra verdens stater og juridiske miljøer.

Oppgavens problemstilling er kompleks og i rettslig bevegelse, men samtidig av stor praktisk betydning. En uavklart rettstilstand bidrar til usikkerhet i møte med ikke-statlige aktører som utgjør faktiske sikkerhetstrusler, hvilke redskaper som lovlig kan benyttes i møte med disse aktørene, og hvordan kjerneprinsipper i internasjonal rett som suverenitetsprinsippet og maktforbudet står seg i møte med kapable ikke-statlige voldelige aktører.

Ikke-statlige grupper med evne og vilje til å benytte makt for politiske formål har også fått et stort fortrinn gjennom ny teknologi. Det gjør at ikke-statlige grupper utgjør større trusler, over større geografiske områder og ovenfor flere typer stater enn det som var tilfellet da FN-pakten ble fremforhandlet. Et særlig interessant spørsmål i denne sammenheng er hvordan internasjonal rett skal tolkes og tilpasses for å håndtere både tradisjonelle og nye former for ikke-statlige trusler, eksempelvis terrorgrupper og cyberkriminalitet.

¹ Charter of the United Nations, 26 June 1945 nr 1 Multilateral, San Francisco (entered into force 24 October 1945) (ikrafttredelsesdato Norge 27 November 1945) (heretter FN-pakten) artikkel 51

² Caroline-saken fra 1837; Se også Oscar Schachter, "The Right of States to Use Armed Force", *Michigan Law Review*, Volume 82 Issue 5 Issue 5&6 (1984) side 1635 for uttalelser om sakens sedvanerettslige status.

For å besvare problemstillingen vil det være hensiktsmessig å undersøke noen av konfliktene som gjør seg særlig aktuelle for oppgaven, for å vurdere gyldigheten og anvendelsen av retten til selvforsvar i de ulike tilfellene. Dette vil illustreres gjennom blant annet stater krig mot Islamske Stat (ISIL) og Al-Qaida, og Israels krig mot Hamas på Gazastripen.

1.2 Begrepsavklaring

Tradisjonelt er *folkerett* en betegnelse på rettsområdet som regulerer rettsforholdet mellom statene.³ Utfordringen med den tradisjonelle definisjon er at den utelukker aktører som ikke er stater, eksempelvis internasjonale organisasjoner og terrorgrupper, som også regnes som subjekter i folkeretten i bestemte sammenhenger.⁴ I dag er det bred enighet om at også andre subjekter som ikke er stater, eksempelvis internasjonale organisasjoner, har en avledet og dermed begrenset folkerettssubjektivitet.⁵

Med *ikke-statlig aktør* forstås subjekter som ikke anses for å være en suveren stat i betydningen som er nedfelt i Montevideo-konvensjonens artikkel 1.⁶ Personer og ikke-statlige organisasjoner, eksempelvis Røde Kors og terroristgrupper som IS, Hamas og Hizbollah, anses for å være ikke-statlige aktører. Det gjelder uavhengig av om de er nasjonale eller internasjonale ikke-statlige organisasjoner (engelsk forkortelse NGO).

FNs Sikkerhetsråd har definert *ikke-statlig aktør* som “individual or entity, not acting under the lawful authority of any State in conducting activities which come within the scope of this resolution”.⁷ Med det menes aktører som utfører handlinger som strider mot FN-paktens bestemmelser, uten en stats myndighet.

³ Morten Ruud og Geir Ulfstein, *Innføring i folkerett*, 6. utgave, Universitetsforlaget 2023, s. 18 med videre henvisninger

⁴ Ruud og Ulfstein (2023) s. 18

⁵ Magne Frostad, «Folkerettens krigsbegrep», *Lov og Rett* Vol. 49, Utg.6 (28. juni 2010) side 344-362, pkt. 4.2

⁶ Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, 26 December 1933 nr 501, Montevideo (entered into force 26 December 1934) (ikke signert av Norge) artikkel 1 (heretter Montevideo-konvensjonen)

⁷ United Nations Security Council S/RES/1540 (2004) 28. April 2004, s.1

1.3 Folkerettslig metode og rettskildelære

Oppgaven befinner seg på folkerettens område. Oppgaven vil benytte rettsdogmatisk metode for å besvare problemstillingen og redegjøre for hvordan folkeretten tolkes *lex lata*, slik den tolkes av stater flest. Med *rettsdogmatikk* menes en fremstilling av innholdet i gjeldende rett.⁸

Folkeretten gir regler for staters adgang til å gå til krig eller bruk av militærmakt i internasjonale relasjoner, gjerne omtalt som *jus ad bellum*.⁹ Et separat regelregime gir regler for hvordan en væpnet konflikt skal utkjempe og hvordan partene skal opptre, referert til som *jus in bello*.¹⁰ Sistnevntes formål er å beskytte krigens ofre mot den væpnede konflikten så langt det går.

Folkeretten skiller seg fra nasjonal rett når det gjelder rettskildebildet, metoden og håndhevingen av regelverket. I det følgende vil det derfor gis en mer detaljert beskrivelse av rettskildene og metoden på folkerettens område.

1.3.1 Det alminnelige uttrykk for folkerettens rettskilder, ICJ-statuttene

Et alminnelig uttrykk for den folkerettslige rettskildelæren fremgår av Vedtektene for Den internasjonale domstol (heretter ICJ-statuttene) artikkel 38 første ledd.¹¹ Artikkelen anses å være av sedvanerettslig verdi og betraktes som en generell refleksjon av folkerettens rettskilder. Det er derfor avgjørende å fastlegge dens innhold.¹²

ICJ er FNs fremste juridiske organ og er derfor svært betydningsfull.¹³ Domstolen har kun alminnelig kompetanse til å behandle saker mellom stater som har godkjent domstolsbehandling.¹⁴ Enkelt personer og ikke-statlige aktører faller følgelig utenfor deres

⁸ Jens Edvin A. Skoghøy, *Rett og rettsanvendelse*, 1. utgave, Universitetsforlaget 2018, s. 25

⁹ International Committee Of The Red Cross, "What are jus ad bellum and jus in bello?", Utdrag fra ICRC utgivelse, "International humanitarian law: answers to your questions", 22. Januar 2015, avsnitt 1

¹⁰ *Ibid*

¹¹ Statute of the International Court of Justice, 26 June 1945 nr 2 Multilateral, San Francisco (entered into force 24 October 1945) (ikrafttredelsesdato Norge 16 November 1946) artikkel 38 første ledd (heretter ICJ-statuttene)

¹² Ruud og Ulfstein (2023) s.72

¹³ ICJ-statuttene artikkel 1

¹⁴ ICJ-statuttene artikkel 35 og 36

jurisdiksjon. Enkelte konvensjoner legger kompetanse til ICJ til å avgjøre om konvensjonen er brutt av en eller flere ratifiserende parter, for eksempel folkemordskonvensjonen¹⁵ og konvensjonen mot tortur.¹⁶

Avgjørelser fra ICJ skal i utgangspunktet ikke skape presedens, men har likevel stor betydning og innflytelse på utviklingen av internasjonalt lovverk.¹⁷ Særlig gjelder det i saker der domstolens 15 dommere er enige. FNs Sikkerhetsråd og Generalforsamling kan be om rådgivende uttalelser.¹⁸ I den grad dommerne uttrykker enighet, vil slike rettslige betenknninger fra domstolen naturligvis ha stor betydning for tolkningen av rettskildene i folkeretten.

ICJ-statuttene artikkel 38 første ledd oppstiller fem formelle og materielle kilder i bokstav a til d, men er ikke en uttømmende oppstilling av rettskildene på folkerettens område. De primære kildene fremgår i bokstav a til c og er internasjonale konvensjoner, sedvanerett og alminnelige rettsprinsipper.

Helt sentralt i folkeretten står *traktater*, som er rettslig bindende avtaler mellom en eller flere stater.¹⁹ Begrepet *konvensjoner* brukes om mer omfattende avtaler. Mens traktater er en av de sentrale rettskildene i folkeretten, regnes ikke avtaler normalt som rettskilder i norsk rett. Traktater er grunnlaget som etablerer mellomstatlige organisasjoner, som FN og EU eller domstoler.²⁰

¹⁵ Convention on the prevention and punishment of the crime of genocide, 9 December 1948 nr 1 Multilateral, Paris (entered into force 12 January 1951) artikkel IX (folkemordskonvensjonen)

¹⁶ Convention against torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment (CAT), 10 December 1984 nr 1 Multilateral, New York (entered into force 26 June 1987) artikkel 30 (1) (konvensjonen mot tortur)

¹⁷ Andreas Motzfeldt Kravik, Stian Øby Johansen og Audun Lunnan Hjort, *Folkerettslig metode*, Universitetsforlaget 2023, s. 156

¹⁸ ICJ-statuttene kapittel IV, se artikkel 65

¹⁹ ICJ-statuttene artikkel 38 første ledd bokstav a og Vienna Convention on the Law of Treaties, 23 May 1969 nr 500, Vienna (in force 27 January 1980) (ikke signert av Norge) (heretter Wienkonvensjonen) artikkel 2 første ledd bokstav a

²⁰ Se Wienkonvensjonens forale og artikkel 1

FN-pakten er en internasjonal traktat som er gitt forrang foran andre traktater, og er det nærmeste folkeretten kommer en slags «grunnlov».²¹ Følgelig er FN-pakten ansett for å være det viktigste dokumentet i folkeretten og stadfester noen av de grunnleggende reglene for internasjonal politikk.

FNs Sikkerhetsråd er etablert i medhold av FN-pakten, og har hovedansvaret for opprettholdelsen av internasjonal og sikkerhet, jf. artikkel 24 første ledd. Ansvarer er tildelt av FNs medlemmer, som medfører at rådet opptre på deres vegne.²² Sikkerhetsrådets resolusjoner er formelle vedtak som medlemsstatene er forpliktet til å følge opp, jf. artikkel 25.

Folkerettslig bindende vedtak kan enten anses som en egen rettskilde, eller som en del av traktatretten. Grunnen til det er at kilden springer ut av FN-pakten.²³ Det er kun unntaksvis at lovgivningsmyndighet i internasjonale organisasjoner har global rekkevidde. Et eksempel er beslutninger av FNs sikkerhetsråd i medhold av kapittel VII i FN-pakten.

Sedvanerettens rolle er en annen forskjell på nasjonal rett og folkerett. Hvor sedvaneretten bare er essensiell på enkelte, spesifikke områder i norsk rett, danner den grunnlaget for mange av reglene og prinsippene i folkeretten.²⁴ Eksempler på det nevnte er hva som anses som en stat og rekkevidden av staters jurisdiksjon.²⁵

Den folkerettslige sedvaneretten har en objektiv og en subjektiv side. Med den objektive siden menes statspraksis (*general practice*), mens den subjektive siden innebærer at statspraksisen oppfattes som gjeldende rett, *opinio juris (accepted as law)*.²⁶

For å vurdere den objektive siden av sedvaneretten er alle uttrykk for statenes rettsoppfatning av relevans. For eksempel er lovgivning, rettspraksis og uttalelser fra myndigheter kilder som

²¹ FN-pakten artikkel 103

²² FN-pakten artikkel 24 første ledd

²³ Cecilie Hellestveit og Gro Nystuen, *Krigens Folkerett. Norge og vår tids kriger*, Universitetsforlaget 2020, s. 46

²⁴ Ruud og Ulfstein (2023) s. 73

²⁵ Ibid

²⁶ ICJ-statuttene artikkel 38 første ledd bokstav b

kan være med på å avdekke statspraksis.²⁷ *Opinio juris* innebærer at den aktuelle praksisen må gjennomføres med en følelse av juridisk rett eller plikt.²⁸ Statene følger reglene fordi de anser seg for å være folkerettslig bundet av dem.²⁹

Sedvanerett uttrykkes særlig av Den internasjonale domstolen i Haag, ICJ. I Nicaragua-saken antydte USA at FN-paktens traktatbestemmelse om selvforsvar i artikkel 51 var identisk med sedvanerettens regler om selvforsvar.³⁰ ICJ tilbakeviste dette, og klargjorde at FN-pakten på ingen måte omfatter hele reguleringen av maktbruk i internasjonale relasjoner.³¹ Domstolen uttalte videre at i selve teksten til artikkel 51 (inherent right) refereres det til eksisterende sedvanerett og at “it is hard to see how this can be other than of a customary nature, even if its present content has been confirmed and influenced by the Charter”.³²

Internasjonal sedvanerett fortsetter å eksistere ved siden av traktatretten etter ICJs syn.³³

Derfor må det sies å være nær sammenheng mellom de to rettskildene, til tross for deres like innhold, er de ikke identiske.

Resolusjoner fra FNs Sikkerhetsråd og uttalelser fra Generalforsamlingen har også rettskildemessig relevans for folkerettslig selvforsvar. Generalforsamlingen er FNs plenumsorgan.³⁴ Forsamlingen har kompetanse til å behandle alle saker innenfor FN-paktens rammer og kan komme med anbefalinger. Resolusjoner fra Generalforsamlingen er imidlertid ikke folkerettslig bindende.³⁵ I tillegg kan stater i FNs Generalforsamling gi uttrykk for sin oppfatning om internasjonale og folkerettslige spørsmål (*opinio juris*), for eksempel gjennom stemmegiving og forklaringer.³⁶

²⁷ Malcolm N. Shaw, *International Law*, Ninth Edition, Cambridge University Press 2021, s. 68-69

²⁸ ILC, UN Doc A/73/10, *Report of the International Law Commission*, Seventy-third Session Supplement No. 10, Conclusion 9 (1), s. 138

²⁹ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 39

³⁰ *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, Merits, Judgement, I.C.J. Reports 1986, p. 14, avsnitt 173 (heretter Nicaragua-saken)

³¹ *Ibid* avsnitt 176

³² *Ibid*

³³ *Ibid*

³⁴ FN-pakten artikkel 1 første ledd

³⁵ FN-pakten artikkel 10

³⁶ Ruud og Ulfstein (2023) s. 226

I FNs generalforsamling foregår mye arbeid med traktater og folkerettslig sedvane. I arbeidet med å fremme internasjonalt samarbeid og utviklingen av “international law and its codification”, jf. artikkel 13 første ledd bokstav a, ble Folkerettskommisjonen opprettet av Generalforsamlingen. Dokumenter fra kommisjonen har derfor en særlig autoritet, og større vekt enn rettslig teori.³⁷ I tillegg henviser ICJ regelmessig til lovkommisjonen, som blant annet utarbeider utkast til nye konvensjoner.³⁸

Sedvaneretten kan tilsidesettes mellom konvensjonsparter. Imidlertid er visse sedvaneregler, kjent som *jus cogens*, så grunnleggende at de ikke kan fravikes av statene ved konvensjon.³⁹ Eksempler på slike sedvaneregler slått fast av ICJ er forbudet mot tortur⁴⁰, folkemord, og maktforbudet.

Av artikkel 38 første ledd bokstav c fremgår det at alminnelige rettsprinsipper (general principles of law recognized by civilized nations) er en folkerettslig rettskilde. Alminnelige rettsprinsipper er prinsipper som betraktes som utbredt i ulike lands nasjonale rett.⁴¹ Folkerettslige domstoler baserer sine avgjørelser på de primære rettskildene.⁴² Rettskildene rettspraksis og teori, jf. bokstav d, er subsidiære og kan ikke i seg selv begrunne en rettsregel eller være grunnlaget for en avgjørelse i en folkerettslig domstol.

1.3.2 Wienkonvensjonen og traktattolkning

Traktattolkningens formål er å avgjøre partenes gjensidige rettigheter og plikter som de fremgår av traktaten.⁴³ Tradisjonelt har det vært tre teorier om traktattolkning: en tekstuell, en restriktiv og en teleologisk. Den tekstuelle teorien innebærer at traktatens ordlyd er avgjørende, mens den restriktive tolkningen baserer seg på en tanke om at stater ikke har

³⁷ Kravik, Johansen og Hjort (2023) s.175

³⁸ Eksempelvis Yearbook of the International Law Commission Volume II Part Two 2001 (heretter Draft articles on responsibility of States for internationally wrongful acts, Vol. II 2001)

³⁹ Wienkonvensjonen artikkel 53

⁴⁰ Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgium v. Senegal) Judgement, I.C.J. Reports 2012, p. 422, avsnitt 99

⁴¹ Ruud og Ulfstein (2023) s. 84

⁴² Ibid s. 72

⁴³ Ibid s. 96

avgitt mer suverenitet enn det traktaten eksplisitt gir.⁴⁴ Teleologisk tolkning innebærer at formålet til traktaten er utgangspunktet for tolkningen.⁴⁵ Dagens traktattolkning baseres på en kombinasjon av de nevnte modellene.⁴⁶

Wienkonvensjonen om traktatretten (heretter Wienkonvensjonen) gir retningslinjer for tolkningen av traktater, jf. artikkel 31-33.⁴⁷ Til tross for at Norge ikke har ratifisert konvensjonen, har Høyesterett uttalt i flere saker at vi likevel er bundet av de delene av konvensjonen som utgjør folkerettslig sedvanerett.⁴⁸ Eksempelvis uttalte Høyesterett i Snøkrabbe I-dommen at «[s]elv om konvensjonen ikke er tiltrådt av Norge, er det lang praksis for at dens prinsipper legges til grunn som folkerettslig sedvanerett, jf. blant annet HR-2017-569-A avsnitt 44».⁴⁹

Av artikkel 31 fremgår det “[a] treaty shall be interpreted in good faith in accordance with the ordinary meaning to be given to the terms of the treaty in their context and in the light of its object and purpose.”⁵⁰ En naturlig språklig forståelse tilsier at utgangspunktet skal tas i ordlyden, i samsvar med den tekstuelle tolkningsteorien. Den tydelige henvisningen til viktigheten av ordlyden er et utslag av suverenitetsprinsippet.

Videre må traktaten tolkes i lys av dens sammenheng, hva den objektivt omhandler og hvilket formål den skal tjene, jf. “in their context and in light of their object and purpose”.⁵¹ Traktater skal tolkes i god tro (good faith), jf. artikkel 31. Dette samsvarer med det grunnleggende avtalerettslige prinsippet om at avtaler skal holdes (pacta sunt servanda), jf.

Wienkonvensjonen artikkel 26.⁵²

Av konvensjonens artikkel 32 fremgår det supplerende tolkningsmomenter til artikkel 31 som er hovedbestemmelsen. Artikkel 32 bokstav a anvendes om tolkningen etter 31 er tvetydig

⁴⁴ Kravik, Johansen og Hjort (2023) s. 71

⁴⁵ Kravik, Johansen og Hjort (2023) s. 71

⁴⁶ Ibid s. 72

⁴⁷ Wienkonvensjonen artikkel 31-33

⁴⁸ Eksempelvis HR-2021-1243-A avsnitt 3, jf. HR-2020-1328-A avsnitt 45

⁴⁹ HR-2019-282-S avsnitt 48 med videre henvisninger

⁵⁰ Wienkonvensjonen artikkel 31

⁵¹ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 51

⁵² Ruud og Ulfstein (2023) s. 98

eller uklar (ambiguous or obscure). Bokstav b anvendes i tilfeller hvor tolkningen av artikkel 31 fører til resultater som er åpenbart absurde eller urimelige (manifestly absurd or unreasonable).⁵³

Dersom en traktat har flere offisielle språkversjoner som ikke stemmer overens, kommer artikkel 33 til anvendelse. Det kan eksempelvis forekomme ved tolkningen av FN-pakten som har fem offisielle språk, jf. FN-pakten artikkel 111. Det er ikke mulig å foreta nøyaktige oversettelser, og nyansforskjeller kan oppstå, som eksempelvis FN-pakten artikkel 51. I den engelske teksten beskrives selvforsvarsretten som en iboende rett (inherent right), mens i den franske teksten beskrives retten som en naturlig rett (droit naturel).

I tilfeller hvor det er uoverensstemmelser mellom de autentiske tekstene, som artikkel 31 og 32 ikke tilsidesetter, skal betydningen som best forener tekstene, med tanke på gjenstanden og formålet med traktaten anvendes.⁵⁴ Oppgaven vil ta utgangspunkt i den norske oversettelsen og engelske ordlyden i FN-pakten for å forhindre nyansforskjeller og oppnå flyt i fremstillingen.

1.4 Avgrensning og videre fremstilling

Oppgavens problemstilling handler om staters rett til selvforsvar i folkeretten overfor ikke-statlige aktører, samt vilkårene for slik maktutøvelse. Oppgaven avgrenses derfor positivt til å behandle *jus ad bellum*. Reglene for hvordan en væpnet konflikt skal utkjempe og beskyttelse av krigens ofre, *jus in bello* (herunder krigens folkerett og internasjonal humanitærrett) vil følgelig ikke behandles.

Den videre fremstillingen av oppgaven består av tre deler. Den første delen gir en generell fremstilling av den folkerettslige retten til selvforsvar. I kapittel 2 vil det redegjøres for rettslig utgangspunkt, herunder staters suverenitet og maktforbudet, i tillegg til unntakene fra maktforbudet, kapittel VII-mandat og retten til selvforsvar. Videre vil vilkårene som gjelder for utøvelsen av selvforsvarsretten behandles.

I den andre delen redegjøres det for de særlige regler som gjør seg gjeldende ved selvforsvar mot ikke-statlige aktører. Kapittel 3 går i dybden på den spesielle tilnærmingen av selvforsvar

⁵³ Wienkonvensjonen artikkel 32

⁵⁴ Wienkonvensjonen artikkel 33 fjerde ledd

overfor ikke-statlige aktører, og vil vurdere eksistensen av en selvstendig rett til selvforsvar i FN-pakten artikkel 51. Videre vil kapitlet redegjøre for autorisasjon fra FNs sikkerhetsråd, samtykke/invitasjon og om territorialstatens manglende evne og vilje utgjør et selvstendig rettsgrunnlag.

I oppgavens siste del, kapittel 4, vil det gis noen refleksjoner som gjelder maktbruk overfor ikke-statlige aktører, og selvforsvarsrettens effektivitet og håndhevelse.

Del én og to tar for seg retten slik den er (*lex lata*) og den siste delen vil også berøre spørsmål om rettstilstandens egnethet og retten slik den bør være eller kan være (*lex ferenda*).

2 Folkerettens rettslige utgangspunkt

For å vurdere staters rett til selvforsvar overfor ikke-statlige aktører utenfor eget suverent territorium, er det essensielt å undersøke to fundamentale prinsipper som er med på å utgjøre folkerettens rettslige utgangspunkt: Suverenitetsprinsippet og maktforbudet.

Suverenitetsprinsippet fastslår at statlige myndigheter har suveren rett til å utøve makt på eget territorium.⁵⁵ I en naturlig forlengelse av suverenitetsprinsippet er maktforbudet, som innebærer et forbud for stater mot å utøve militær makt til å krenke andre staters territorielle integritet.⁵⁶

2.1 Suverenitetsprinsippet

Staters suverenitet er det bærende prinsippet i folkeretten og innebærer at statene er uavhengige, enerådende på eget territorium og har ukrenkelige rettigheter i møte med andre stater.⁵⁷ I kjernen av prinsippet er forbudet mot intervensjon og forbudet mot å benytte militærmakt mot en annen stat og dens territorielle integritet og politiske selvstendighet, jf. FN-pakten artikkel 2 (7) og 2 (4).

Suverenitet kan brytes gjennom andre staters innblanding i en stats indre anliggender, omtalt som prinsippet om ikke-innblanding, som forbyr eksempelvis valgpåvirkning.⁵⁸ I denne oppgaven er det tale om suverenitetskrenkelser av mer kvalifisert art. Oppgaven fokuserer på brudd på suverenitetsprinsippet gjennom militær maktbruk og prinsippet om ikke-intervensjon.

Island of Palmas-saken ble behandlet i The Permanent Court of Arbitration (Den faste voldgiftsretten eller PCA)⁵⁹ i 1928. I saken fremgår en anerkjent definisjon av suverenitetsprinsippet. Det stadfestes at “[s]overeignty in the relations between States signifies independence. Independence in regard to a portion of the globe is the right to

⁵⁵ Ruud og Ulfstein (2023) s. 91

⁵⁶ FN-pakten artikkel 2 (7). Se også Hellestveit og Nystuen (2020) s. 91

⁵⁷ Sondre Torp Helmersen, «Folkerett i et nøtteskall», 2. utgave, 1. opplag, Gyldendal 2018, s. 68

⁵⁸ FN-pakten artikkel 2 (7). Se også Helmersen (2018) s. 123

⁵⁹ PCA ble etablert i 1899 for å behandle voldgifts-saker og andre former for tvisteløsning mellom stater.

exercise therein, to the exclusion of any other State, the functions of a State”.⁶⁰ Prinsippet er følgelig folkerettslig sedvanerett.

Suverenitetsprinsippets fundamentale karakter er fremholdt av ICJ.⁶¹ At en stat er suveren innebærer retten til å styre som ønskelig selv, uten innblanding fra andre stater. Videre innebærer prinsippet en rett til å velge selv om en skal la seg underkaste bindende rettslige ordninger gjennom traktater, avtale innskrenkninger i eller gi avkall på suvereniteten sin.⁶²

Folkerettens unike karakter oppstår i stor grad gjennom det formelle likhetsprinsippet mellom statene, som er suverenitetsprinsippet.⁶³ Rettssystemet har en annen grunnstruktur enn nasjonal rett, som påvirker måten reglene etableres, tolkes og håndheves.

FN-pakten artikkel 2 (1) gir uttrykk for og kodifiserer suverenitetsprinsippet. Artikkelen stadfester at “[t]he Organization is based on the principle of the sovereign equality of all its Members”.⁶⁴ Ved motstrid mellom medlemsstaters forpliktelser under FN-pakten og andre internasjonale avtaler, har FN-paktens bestemmelser forrang.⁶⁵

I tråd med Wienkonvensjonen artikkel 31 skal traktaten tolkes med utgangspunkt i den objektive tolkningsteorien og ordlyden. En naturlig språklig tolkning av *sovereign equality* tilsier at alle medlemslandene i FN-pakten er like suverene, og dermed er likestilte. Til illustrasjon har eksempelvis alle stater samme juridiske kapasiteter og funksjoner, og dermed rett til én stemme i FNs Generalforsamling.⁶⁶ Det presiseres i denne sammenheng at ordlydstolkning av traktater skiller seg fra ordlydstolkning av lover. Førstnevnte søker å avdekke statenes sammenfallende enighet, mens sistnevnte gjenspeiler lovgivers vilje.

Videre skal traktater tolkes i tråd med hva den handler om, samt hvilket formål den tjener (object and purpose).⁶⁷ FN-pakten er en traktat som skal bidra til vennlige relasjoner blant

⁶⁰ Island of Palmas (Netherlands v. USA) (1928) Volume II, RIAA 829, s. 838

⁶¹ Nicaragua-saken avsnitt 263

⁶² Ruud og Ulfstein (2023) s. 21: EU er et eksempel på slik innskrenkning i suverene rettigheter.

⁶³ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 23

⁶⁴ FN-pakten artikkel 2 (1)

⁶⁵ FN-pakten artikkel 103

⁶⁶ Shaw (2021) s. 195

⁶⁷ Wienkonvensjonen artikkel 31 (1)

nasjoner, opprettholde fred og sikkerhet og oppnå internasjonalt samarbeid.⁶⁸ Formålet er å hindre krig mellom stater. Det gjør FN-pakten ved å forby militær maktbruk i internasjonale relasjoner, og heller etablere et fellesskap for maktkamp *uten* at interessemotsetninger og ulikhet i militær kapasitet utvikler seg til militære konfrontasjoner.

Et viktig hensyn bak prinsippet om suverenitet er å sikre reell likhet mellom statene, blant annet for å unngå at en stor og mektig stat skal kunne tvinge gjennom sin vilje ved bruk av militærmakt overfor mindre mektige stater.⁶⁹

Eksistensen av en slik likhet er formell, ikke reell. I teorien er statene likestilte gjennom at hver stat har én stemme, i praksis vil muligens stormaktene kunne utøve større innflytelse og ha mer makt enn de mindre statene.⁷⁰ Til illustrasjon er det en forskjell i hierarkiet mellom statene i FNs Sikkerhetsråd, da de fem faste medlemmene har vetorett.⁷¹ Kina, Frankrike, Russland, Storbritannia og USA har av denne grunn mer makt enn rådets resterende medlemmer, og kan avgjøre en sak i ønsket retning.

Som en konsekvens av suverenitetsprinsippet oppstår forbudet mot intervensjon. ICJ har beskrevet forbudet som “the right of every sovereign State to conduct its affairs without outside interference”.⁷² Intervensjonsforbudet ivaretar følgelig en stats suverenitet, både territorielt og organisatorisk. Forbudet mot intervensjon er ansett for å være et fundamentalt og konstitusjonelt prinsipp, samt et mål for FN.⁷³ I tråd med dets karakter er prinsippet ansett som folkerettslig sedvanerett.⁷⁴

Den nære sammenhengen mellom suverenitetsprinsippet og intervensjonsprinsippet ble fremhevet i Nicaragua-saken da ICJ uttalte at “the principle of respect for State sovereignty,

⁶⁸ FN-pakten artikkel 1

⁶⁹ Helmersen (2018) s. 68

⁷⁰ Alle medlemmer av Sikkerhetsrådet har én stemme, jf. FN-pakten artikkel 27 (1)

⁷¹ Vetoretten gjelder alle ikke-prosedyremessige spørsmål, jf. FN-pakten artikkel 27 (3)

⁷² Nicaragua-saken avsnitt 202

⁷³ Bruno Simma, *The Charter of the United Nations – A commentary*, Oxford University Press, 1995, s. 143

⁷⁴ Nicaragua-saken avsnitt 202

[...] is of course closely linked with the principles of the prohibition of the use of force and of non-intervention”.⁷⁵

Forbudet er kodifisert i FN-pakten artikkel 2 (7). I kommentar-utgaven til FN-pakten beskriver Bruno Simma intervensjon som å “take action with regard to domestic matters in order to alter those matters legally or politically, without giving the state concerned an opportunity to object to this intervention”.⁷⁶

I Friendly Relations Declaration presiseres det at “[n]o State or group of States has the right to intervene, directly or indirectly, for any reason whatever, in the internal or external affairs of any other State”.⁷⁷ Videre understrekes det at “[c]onsequently, armed intervention and all other forms of interference or attempted threats [...] are in violation of international law”.⁷⁸

I Nicaragua-saken uttalte ICJ at for at et inngrep skal betraktes som forbudt må det “be one bearing on matters in which each State is permitted, by the principle of State sovereignty, to decide freely”.⁷⁹ I samme sak konkluderte ICJ med at “acts constituting a breach of the customary principle of non-intervention will also, if they directly or indirectly involve the use of force, constitute a breach of the principle of non-use of force in international relations”.⁸⁰

Til tross for suverenitet- og ikke-intervensjonsprinsippenes fundamentale karakter, gjelder de ikke absolutt. Et unntak fra prinsippet om ikke-intervensjon fremgår av FN-pakten artikkel 2 (7) siste setning, hvor det stadfestes at prinsippet ikke kan hindre at Sikkerhetsrådet anvender tvangstiltak etter kapittel VII. Ved tiltredelse av FN-pakten samtykker statene til dette.

Folkerettskommisjonen har stadfestet at “[e]very internationally wrongful act of a State entails the international responsibility of that State”.⁸¹ Ytterligere fremhever kommisjonen at

⁷⁵ Nicaragua-saken avsnitt 212

⁷⁶ Simma (1995) s. 150

⁷⁷ UNGA Resolution 2625 (XXV) Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations (A/Firen8082) (24 October 1970) (heretter UNGA A/RES/2625(XXV) eller Friendly Relations Declaration), s. 123

⁷⁸ Ibid

⁷⁹ Nicaragua-saken avsnitt 205

⁸⁰ Ibid avsnitt 209

⁸¹ Draft articles on responsibility of States for internationally wrongful acts, Vol. II 2001 artikkel 1, side 32

det anses som en internasjonalt urettmessig handling når en handling eller unnlatelse enten kan tilskrives staten i samsvar med folkeretten, eller når den utgjør et brudd på en stats internasjonale forpliktelser.⁸² Brudd på suverenitetsprinsippet vil følgelig utgjøre en slik urettmessig handling.

Stater har rett til å bruke militærmakt på eget territorium i kraft av suverenitet. Her er det andre folkerettslige begrensninger som gjelder, for eksempel menneskerettighetene og humanitærretten. Stater kan foreta en rekke militære tiltak ovenfor ikke-statlige væpnede aktører på eget territorium såfremt disse rammene respekteres.

2.1.1 Samtykke/Invitasjon

Suverenitet gir stater rett til å invitere andre stater til å utøve suverene rettigheter på statens eget territorium.⁸³ Retten går imidlertid ikke lenger enn suverenitetsprinsippet. Dersom en statlig myndighet i et fremmed land gir *samtykke* eller *invitasjon*, kan det gi hjemmel for bruk av militær makt på fremmed jord. Hjemmelsgrunnlaget er selvstendig og anses ikke for å være et unntak fra FN-paktens maktforbud.⁸⁴ Årsaken til det er at militæroperasjoner på slikt grunnlag, har sin opprinnelse i suvereniteten til staten som samtykker/inviterer til operasjonene på sitt territorium.⁸⁵

En stats myndigheter kan invitere en annen stat, eller en ikke-statlig aktør til å assistere dem med maktbruk på sitt territorium.⁸⁶ For eksempel kan Norge gi samtykke til at USA gjennom sin militærmakt, bistår norske myndigheter med å gjenvinne kontroll over et område som er blitt overtatt av en ikke-statlig aktør. Samtykket er gyldig i den grad handlingene som utføres av USA er innenfor rammene av samtykket. Gyldig samtykke utelukker i dette tilfellet at USAs handlinger bryter med folkeretten, og deres statsansvar.⁸⁷

⁸² Draft articles on responsibility of States for internationally wrongful acts, Vol. II 2001, artikkel 2, s. 26

⁸³ Hellestveit og Nystuen (2020) s.138

⁸⁴ Ibid, videre henvisninger til Ashley S. Deeks, "Consent to the Use of Force and International Law Supremacy", *Harvard International Law Journal*, Volume 54, Number 1, Winter 2013 s. 1-60

⁸⁵ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 138

⁸⁶ Ibid s. 139

⁸⁷ Draft articles on responsibility of States for internationally wrongful acts, Vol. II 2001, artikkel 20, s. 27

I de fleste tilfeller i samtiden der en stat benytter militærmakt utenfor eget territorium, er det samtykke/invitasjon som er hjemmelsgrunnlaget. Et eksempel var da Malis myndigheter i 2012 inviterte franske styrker til å opprettholde kontroll og gjenetablere makten til landets myndigheter gjennom operasjon Serval.⁸⁸ Et annet eksempel er Operation Enduring Freedom (OER), hvor Afghanistans myndigheter inviterte USA til å hjelpe dem med å bekjempe opprørere i landet.⁸⁹ I 2014 sendte norske myndigheter militære styrker for å bidra til å trene irakiske sikkerhetsstyrker, hjemlet i invitasjon fra irakiske myndigheter.⁹⁰ Irak anmodet FNs Sikkerhetsråd om hjelp til å bekjempe ISIL på eget territorium i 2014.⁹¹

For at samtykke skal aksepteres som hjemmelsgrunnlag, foreligger det noen vilkår. Det forutsetter for det første at invitasjonen er “freely given and clearly established”⁹², det kan ikke baseres på en antakelse om at “the State would have consented if it had been asked”.⁹³ Videre må myndighetene som gir samtykke disponere rett til å gi det.⁹⁴

Samtykke kan imidlertid ikke gis ubetinget, det kan forekomme tilfeller hvor Sikkerhetsrådet avskjærer retten til invitasjon. Et eksempel på det er da Sikkerhetsrådet avskar Houtienes rett til invitasjon i 2015. Det var begrunnet i at Jemens president Hadi var den som hadde de suverene rettighetene til å gi slik invitasjon.⁹⁵

I Nicaragua-saken uttalte ICJ at prinsippet om ikke-intervensjon ville mistet sin effektivitet og funksjon dersom intervensjon tillattes på anmodning fra opposisjonen, ikke bare fra en stats myndigheter.⁹⁶ En slik vid tolkning ville i praksis åpnet for at enhver stat med tillatelse, kan

⁸⁸ United Nations Security Council S/RES/2100 (2013), 25 April 2013

⁸⁹ United Nations Security Council S/RES/1368 (2001) 12 September 2001 og United Nations Security Council S/RES/1373 (2001) 28 September 2001

⁹⁰ Statsminister Erna Solberg, «Redegjørelse av statsministeren om norske bidrag til Irak og Afghanistan», 5. november 2014, Stortinget.no

⁹¹ United Nations Security Council S/2014/440, “Letter dated 25 June 2014 from the Permanent Representative of Iraq to the United Nations addressed to the Secretary-General”, 25 June 2014, s. 3

⁹² Draft articles on responsibility of States for internationally wrongful acts, Vol. II 2001, s. 73, artikkel 20 (6)

⁹³ Ibid

⁹⁴ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 140

⁹⁵ United Nations Security Council S/RES/2216 (2015), 14 April 2015. Se også Hellestveit og Nystuen (2020) s.140

⁹⁶ Nicaragua-saken avsnitt 246

gripe inn i en annen stats indre anliggender, enten på anmodning fra statens myndigheter eller opposisjonen.⁹⁷ Derfor er det nødvendig å understreke at det kun er en stats anerkjente suverene myndigheter som kan samtykke i militære operasjoner på sitt territorium.

I juridisk teori er det argumentert for at samtykke kan styrke den underliggende normen i FN-pakten artikkel 2 (4). Med det menes at når stater vektlegger samtykkets evne til å overkomme et brudd på artikkelen, “they implicitly highlight that the underlying forcible actions in question” bryter artikkelen uten samtykke.⁹⁸

Det er viktig å bemerke at samtykke begrenses ved at det aldri kan gi mer rett enn det staten selv har. En stat kan ikke invitere en annen stat inn til å bruke militær maktbruk mot ikke-statlige aktører på eget territorium, dersom territorialstaten selv ikke innehar en slik rett.

2.2 Maktforbudet

Etter første verdenskrig begynte tankene om et generelt maktforbud for alvor å spre seg. I Folkeforbundspakten av 1919 forsøkte man å regulere staters adgang til å gå til krig.⁹⁹ I Kellogg-Briand-pakten fra 1928 fordømte man bruken av krig som virkemiddel.¹⁰⁰ Adgangen til å gå til krig ble imidlertid ikke begrenset i folkeretten før FN-pakten kom etter andre verdenskrig.¹⁰¹

Å begrense militær maktbruk mellom stater er et av folkerettens hovedformål og grunnleggende oppgaver.¹⁰² For å oppnå dette, samt opprettholde internasjonal fred og sikkerhet, setter folkeretten noen skranker og hjemler for å kanalisere militær maktbruk og dempe bruken av det.¹⁰³ Forbudet mot bruk av makt er en av disse skrankene, det utgjør et kjerneprinsipp i folkeretten og er hovedregelen i folkerettens ad-bellum regelverk.¹⁰⁴

⁹⁷ Nicaragua-saken avsnitt 246

⁹⁸ Ashley S. Deeks, Consent to the Use of Force and International Law Supremacy, *Harvard International Law Journal*, Volume 54, Number 1, Winter 2013, s. 21.

⁹⁹ Folkeforbundspakten 1919 artiklene X-XVI

¹⁰⁰ Paris-pakten av 1928 (Kellogg-Briand pakten) artikkel 1

¹⁰¹ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 88

¹⁰² Fremgår i FN-paktens fortale og artikkel 1

¹⁰³ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 83

¹⁰⁴ Ibid s. 86

Under folkerettskommisjonens arbeid med kodifiseringen av traktatretten uttrykte de at “the law of the Charter concerning the prohibition of the use of force in itself constitutes a conspicuous example of a rule in international law having the character of jus cogens”.¹⁰⁵

Forbudets status som jus cogens ble fremholdt i Nicaragua-saken av begge parter i saken og av ICJ.¹⁰⁶ Domstolen uttalte om prinsippet at “[t]he principle of non-use of force, for example, may thus be regarded as a principle of customary international law”.¹⁰⁷ Videre uttalte ICJ at en slik validering “may be found in the fact that it is frequently referred to in statements by State representatives as being not only a principle of customary international law but also a fundamental or cardinal principle of such law”.¹⁰⁸

Innholdet og grensene til forbudet er nærmere beskrevet i Friendly Relations Declaration, hvor det fremgår at “[a] war of aggression constitutes a crime against the peace, for which there is responsibility under international law”.¹⁰⁹

Statsansvaret i henhold til internasjonal lov beskrives nærmere av folkerettskommisjonen, hvor det i artikkel 1 stadfestes at “a breach of international law by a State entails its international responsibility”.¹¹⁰ Videre fremgår det i Roma-statuttene artikkel 8 bis at det også kan foreligge individuelt straffeansvar i saker som karakteriseres som “crime of aggression”.¹¹¹ Hva som defineres som slike handlinger fremgår i Definition of Aggression.¹¹²

2.2.1 Forbudet mot maktbruk i FN-pakten artikkel 2 (4)

Av FN-pakten artikkel 2 (4) følger det at alle medlemsstater skal “refrain [...] from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state”. Plikten

¹⁰⁵ Yearbook of the International Law Commission (Den internasjonale folkerettskommisjonen. Årbok) 1966, Vol. II, artikkel 50 (1) s. 247

¹⁰⁶ Nicaragua-saken avsnitt 190

¹⁰⁷ Ibid avsnitt 188

¹⁰⁸ Ibid avsnitt 190

¹⁰⁹ UNGA A/RES/2625 (XXV) Preamble, page 122, pkt. 1

¹¹⁰ Draft articles on responsibility of States for internationally wrongful acts, Vol. II 2001, artikkel 1 (1), s. 32

¹¹¹ Rome Statute of the International Criminal Court, ICC 2021, article 8 bis, s. 7

¹¹² UNGA A/RES/3314 (XXIX) Definition of Aggression, 14. December 1974, Annex, s. 143

til å avstå fra “the threat or use of force” er det sentrale i artikkel 2 (4). Det fremgår ikke klart av bestemmelsen hva som inngår i forbudet.

I samsvar med Wien-konvensjonens tolkningsprinsipper skal traktater tolkes i god tro, i samsvar med deres ordinære mening og kontekst. Utgangspunktet tas i den objektive tolkningsteorien og traktatens ordlyd.¹¹³

En naturlig språklig forståelse av *threat* tilsier enhver indikasjon eller antydning på en intensjon om å bruke væpnet makt. Med *use of force* menes enhver faktisk anvendelse av militær makt, eksempelvis bombeangrep eller invasjon. Terskelen kan ikke sies å være høy vedrørende trusselen om bruk av makt.

I Nuclear Weapons-saken uttalte ICJ at en signalisert intensjon om bruk av makt er ulovlig dersom “the envisaged use of force is itself unlawful, the stated readiness to use it would be a threat prohibited under Article 2, paragraph 4. Thus it would be illegal for a State to threaten force to secure territory from another State”.¹¹⁴

Kjernen av forbudet må sies å være maktbruk av militær karakter, for eksempel krigshandlinger begått av én stat mot en annen.¹¹⁵ Blant annet konkluderte ICJ med at USA brøt maktforbudet ved å minelegge og angripe oljeanlegg og havner i Nicaragua.¹¹⁶ USA brøt også maktforbudet ved å bombe oljeplattformer i Iran.¹¹⁷

Ordlyden kan tilsi at kun maktbruk rettet mot “the territorial integrity or political independence of any state, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations”¹¹⁸ er forbudt. Det kan tolkes som en begrensing, da ikke alle makt handlinger vil rette seg mot dette. Imidlertid kan det vanskelig tenkes en bruk av makt som ikke vil stride

¹¹³ Wienkonvensjonen artikkel 31

¹¹⁴ Legality of the Treaty or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1996, p. 226 avsnitt 47 (heretter Nuclear Weapons-saken). Se også Shaw (2021) s. 988

¹¹⁵ Sondre Torp Helmersen, «Vanskelige spørsmål i folkeretten», *Jussens Venner* Vol.50, Utg.5 (2015) side 268-285

¹¹⁶ Nicaragua-saken avsnitt 253 og 292 (6)

¹¹⁷ Oil Platforms (Islamic Republic of Iran v. United States of America), Judgment, I.C.J. Reports 2003, p. 161, avsnitt 125.

¹¹⁸ FN-pakten artikkel 2 (4)

mot dette.¹¹⁹ Videre dekker ordlyden et bredt spekter av tilfeller hvor makt anvendes som middel.

Maktforbudet fastslår altså at en *stats* bruk av makt mot en annen stat, eller på en annen stats territorium, er folkerettsstridig ved mangel på folkerettslig hjemmel. Ordlyden isolert sett kan tolkes slik at ikke-statlige aktører ikke omfattes av maktforbudet, da *stater* er subjektet som omtales.

På den annen side gir artikkelen uttrykk for folkerettslig sedvanerett, som innebærer at alle stater, ikke bare medlemmer av FN-pakten, omfattes av maktforbudet.¹²⁰ Videre er ordlyden i artikkelen vid og kan ikke anses å utelukke ikke-statlige aktører på denne bakgrunn. Tidligere ICJ-dommer Bruno Simma har i kommentarutgaven av FN-pakten uttalt at maktforbudet «gjelder også maktbruk som retter seg mot ikke-statlige aktører på en annen stats territorium».¹²¹

I følge Simma har forbudet mot bruk av makt etter folkerettslig sedvanerett et mye mindre omfang enn det som følger av FN-pakten. Omfanget av det sedvanerettslige forbudet anses å omfatte kjernen i artikkel 2 (4).¹²²

Brudd på maktforbudet forekommer relativt ofte. Blant de mest fremtredende eksemplene er Iraks brudd på maktforbudet i 1990, da landets militære styrker gjennomførte en militær invasjon og annektering av Kuwait.¹²³ Irak trakk seg ikke ut da FNs sikkerhetsråd ga påbud om tilbaketrekning, Sikkerhetsrådet måtte derfor ty til maktbruk for å tvinge Irak ut av Kuwait.¹²⁴ Et tilsvarende brudd på maktforbudet foretok Russland i 2022, da landet invaderte Ukraina og deretter annekterte fire østlige ukrainske provinser.¹²⁵

¹¹⁹ Ruud og Ulfstein (2023) s. 208

¹²⁰ Nicaragua-saken avsnitt 188 og 190

¹²¹ Cecilie Hellestveit, «Stomperud i Bagdad», *Tidsskriftet Internasjonal Politikk*, Vol. 74 Nr. 3 (2016) (14. september 2016)

¹²² Simma, (1995) s. 127

¹²³ United Nations Security Council S/RES/660 (1990) 6 August 1990 og United Nations Security Council S/RES/678 (1990) 29 November 1990

¹²⁴ United Nations Security Council S/RES/678 (1991) 8 April 1991

¹²⁵ Se FN-sambandet, «Ukraina», fn.no, sist oppdatert 26. februar 2024

2.3 Unntak fra maktforbudet

FN-pakten inneholder to unntak fra forbudet mot bruk av makt. Det er FN's sikkerhetsråds håndhevingshandlinger i henhold til FN-pakten og retten til selvforsvar etter artikkel 51.¹²⁶ I det følgende vil det redegjøres kort for FN-mandat, før oppgavens hovedtema, selvforsvarsretten.

Denne delen av oppgaven vil gi en noe generell innføring i selvforsvarsretten, altså den klassiske tilnærmingen mellom statene. Den spesielle tilnærmingen som retter seg mot ikke-statlige aktører, som oppgaven min omhandler, vil behandles i kapittel 3.

2.3.1 Mandat under FN-pakten kapittel VII

Autorisasjon fra FN's sikkerhetsråd, også kjent som kapittel VII-mandat er et anerkjent unntak fra maktforbudet, som fremgår av FN-pakten artikkel 2 (7). Dersom det foreligger “any threat to the peace, breach of the peace, or act of aggression”¹²⁷, kan Sikkerhetsrådet autorisere maktbruk.

Av FN-pakten artikkel 42 fremgår det at dersom Sikkerhetsrådet finner at tiltak som følger av artikkel 41 er utilstrekkelige, “it may take such action by air, sea, or land forces as may be necessary to maintain or restore international peace and security”.¹²⁸ Tiltak kan etter dette kun iverksettes dersom det er nødvendig for å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet.

Mandat under FN-pakten kapittel VII hjemler følgelig brudd på maktforbudet, i den hensikt å håndheve annen folkerett.¹²⁹ Et kapittel VII-mandat setter klare rammer for lovligheten av maktbruk. Alle operasjoner som utføres med hjemmel i et gitt mandat, må være innenfor dets rammer, kan benytte alle nødvendige virkemidler, men ikke mer, og de må være proporsjonale med formålet som ønskes oppnådd. Å gå utenfor rammene utgjør et folkerettsbrudd.¹³⁰

¹²⁶ Simma (1995) s. 663

¹²⁷ FN-pakten artikkel 39

¹²⁸ FN-pakten artikkel 42

¹²⁹ Hellestveit (2016)

¹³⁰ Ibid

Blant rettsvirkningene som følger med kapittel VII-mandat er tilsidesettelsen av en stats suverene rettigheter på mandatets virkeområde og dermed muligheten til å påberope selvforsvar mot operasjoner i henhold til mandatet.¹³¹ Til illustrasjon ga Sikkerhetsrådet i resolusjon 2249, samtykke til maktbruk på syrisk og irakisk territorium.¹³² Stater ble oppfordret til å bruke alle nødvendige virkemidler i kampen mot ISIL.

Med bakgrunn i at resolusjonen anses for å være Sikkerhetsrådets bekreftelse av lovligheten av maktbruken, kan ikke handlingene som ble utført være folkerettsstridig. Irak og Syria kunne ikke påberope selvforsvar mot operasjonene som ble utført i medhold av mandatet.¹³³

2.3.2 Selvforsvarsrett

Selvforsvarsretten er en forlengelse av prinsippet om suverenitet, idet kravet om respekt for en stats suverenitet gir rett til å beskytte denne suvereniteten. Retten til selvforsvar er anerkjent som folkerettslig sedvane, og *Caroline-saken* (1837) er den sentrale dommen i fastleggningen av den sedvanerettslige selvforsvarsretten.¹³⁴

Saken omhandlet det amerikanske fartøyet «Caroline», som ble benyttet av kanadiske opprørsstyrker (da Canada var britisk koloni) for å transportere soldater og våpen fra USA til Canada. For å stoppe aktiviteten tok britene seg derfor inn på amerikansk territorium og angrep skipet, noe som førte til at to amerikanske statsborgere ble drept.¹³⁵

Hendelsen førte til brevveksling mellom amerikanske og britiske myndigheter, hvor særlig et notat skrevet av den amerikanske utenriksministeren Daniel Webster presiserer grensene for selvforsvarsretten. Selvforsvarsretten var ifølge Webster begrenset til situasjoner hvor “the necessity of that self-defence is instant, overwhelming, leaving no choice of means, and no moment for deliberation”.¹³⁶

¹³¹ Hellestveit (2016)

¹³² S/RES/2249 (2015) s. 2

¹³³ Hellestveit (2016)

¹³⁴ Shaw (2021) s. 993

¹³⁵ Schachter (1984) s. 1635

¹³⁶ Ibid

Videre skrev Webster at «den stat som hevder å utøve en selvforsvarsrett har bevisbyrden for at vilkårene foreligger, og at det ikke er begått handlinger som overstiger det som var strengt nødvendig for å utøve selvforsvar».¹³⁷ Av dette utledes et krav om nødvendighet og proporsjonalitet.¹³⁸ Vilkårene er anerkjente som internasjonal sedvanerett.¹³⁹

En analyse av innholdet av artikkel 51 i FN-pakten

Folkerettskommisjonen har stadfestet det generelle prinsippet om selvforsvars ubestridte natur, herunder FN-pakten artikkel 51, og at dersom en stat utøver denne retten, vil ikke staten engang potensielt være i strid med maktforbudet i artikkel 2 (4).¹⁴⁰ Videre har kommisjonen uttalt at en urettmessig handling utelukker statsansvar dersom den utgjør lovlig selvforsvar i samsvar med FN-pakten.¹⁴¹

Staters rett til selvforsvar er uttrykkelig fastslått i FN-pakten artikkel 51, som fastslår at “[n]othing in the present Charter shall impair the inherent right of individual or collective self-defence if an armed attack occurs against a Member of the United Nations, until the Security Council has taken measures necessary to maintain international peace and security”.

Selvforsvarsretten er her beskrevet som en *inherent right*, altså en iboende rettighet. Denne formuleringen underbygger selvforsvarsrettens fundamentale og essensielle karakter innenfor rammene av folkeretten. Uttrykket *inherent right* og FN-pakten artikkel 51 viser til tidligere folkerettslig sedvanerett.¹⁴²

Ordlyden av *armed attack* (væpnet angrep) tilsier et angrep med en betydelig grad av vold og skadepotensiale. Det fremgår ikke en presis definisjon av begrepet i FN-pakten, innholdet må derfor tolkes ut fra blant annet internasjonal rettspraksis. Det ligger implisitt i begrepet at det

¹³⁷ Ruud og Ulfstein (2023) s. 209-210 med videre henvisninger

¹³⁸ Se kapittel 2.3.2.1 for mer om vilkårene

¹³⁹ Nuclear Weapons-saken avsnitt 41, Oil Platforms-saken avsnitt 76, Nicaragua-saken avsnitt 176, Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda) Judgement, I.C.J. Reports 2005, p. 168 avsnitt 147 (heretter Armed Activities-saken)

¹⁴⁰ Draft articles on responsibility of States for internationally wrongful acts, Vol. II 2001, artikkel 21 (1), s. 74

¹⁴¹ Draft articles on responsibility of States for internationally wrongful acts, Vol. II 2001, artikkel 21, s. 27

¹⁴² Nicaragua-saken avsnitt 176

må være tale om et angrep av militær karakter. Det er også et krav til omfang og virkning.¹⁴³ Artikkelen referer ikke til noen spesifikke våpen som må være tatt i bruk for å omfattes av bestemmelsen, all maktbruk omfattes uavhengig av hvilket våpen som brukes.¹⁴⁴

Det er en generell enighet om hvilke handlinger som omfattes av begrepet. ICJ fastslo i Nicaragua-saken at *armed attack* også omfatter “assistance to rebels in the form of the provision of weapons or logistical or other support. Such assistance may be regarded as a threat or use of force, or amount to intervention in the internal or external affairs of other States”.¹⁴⁵

Artikkel 51 omfatter både retten til individuelt og kollektivt selvforsvar, hvor kjernen i rettigheten er individuelt selvforsvar, som er situasjonen hvor én stat forsvarer seg mot et militært angrep fra en annen stat.¹⁴⁶ I Nicaragua-saken fastslo ICJ at i tilfeller som omhandler individuelt selvforsvar, er utøvelsen av denne retten betinget av at den berørte staten har vært offer for et *armed attack*. Det er en grunnleggende forutsetning for å kunne anvende selvforsvarsretten.¹⁴⁷

Kollektivt selvforsvar innebærer adgangen for stater som ikke selv er angrepet, til å forsvare en annen stat.¹⁴⁸ Denne typen selvforsvar er det rettslige grunnlaget til regionale forsvarsallianser, eksempelvis NATO. Av NATO-paktens artikkel 5 fremgår det at et væpnet angrep mot én NATO-stat, skal betraktes som et angrep mot alle NATO-stater.¹⁴⁹ Artikkel 5 er kun benyttet én gang, etter terrorangrepet 11. september 2001 mot USA.

2.3.2.1 Materielle vilkår

Når retten til selvforsvar foreligger, vil det militære svaret kun være lovlig dersom tiltaket tilfredstiller to ytterligere vilkår. Tiltakene må være nødvendige (necessity) og proporsjonale

¹⁴³ Nicaragua-saken avsnitt 195

¹⁴⁴ Nuclear Weapons-saken avsnitt 39

¹⁴⁵ Nicaragua-saken avsnitt 195

¹⁴⁶ Ruud og Ulfstein (2023) s. 210

¹⁴⁷ Nicaragua-saken avsnitt 195

¹⁴⁸ Ruud og Ulfstein (2023) s. 211

¹⁴⁹ North Atlantic Treaty, 4 April 1949 nr 1 Multilateral, Washington (entered into force 24 August 1949) (ikrafttredelsesdato Norge 24 august 1949) (heretter NATO-pakten)

(proportional). Vilkårene er beskrevet som å være “at the heart of self-defence in international law”.¹⁵⁰

Disse kravene henger nært sammen, noe som ble slått fast i Nicaragua-saken av ICJ.¹⁵¹ I samme sak bekreftet domstolen deres status som folkerettslig sedvanerett. Hva som er nødvendig og proporsjonalt vil være situasjonsbetinget, avhengig av de ulike omstendighetene i den enkelte sak.¹⁵²

Kravene ble videre bekreftet av ICJ i Atomvåpen-saken, som presiserte at “[t]he submission of the exercise of the right of self-defence to the conditions of necessity and proportionality is a rule of customary international law”.¹⁵³ Også i Oil Platform-saken ble kravene bekreftet.¹⁵⁴

Kravet til nødvendighet

Ordlyden av *nødvendig* tilsier noe som er essensielt eller uunnværlig, noe som tilsier en høy terskel. Det kan ikke være tale om noe som bare er nyttig. Med *nødvendighet* forstås at kun aksjoner som er ment å slå tilbake angrepet kan foretas, noe som innebærer at makt ikke kan anvendes som straff eller hevn. Det må være utført i den hensikt å forsvare seg mot et nytt angrep.¹⁵⁵

Kjernebetydningen til nødvendighetsprinsippet er hvorvidt det finnes alternative metoder å avverge et potensielt angrep på. Det innebærer at staten under angrep ikke kan ha andre valgmuligheter for å stoppe angrepet enn å ty til bruk av væpnet makt. Dersom det var mulig å oppnå samme resultat gjennom tiltak som ikke involverer bruk av makt, er det ingen grunn

¹⁵⁰ Shaw (2021) s. 1002 med videre henvisninger

¹⁵¹ Nicaragua-saken avsnitt 176

¹⁵² Shaw (2021) s. 1002 med videre henvisninger

¹⁵³ Nuclear Weapons-saken avsnitt 41

¹⁵⁴ Oil Platforms-saken avsnitt 43 og 73-74

¹⁵⁵ Geir Ulfstein, «Terror og Folkerett» *Lov og rett*, Vol. 41, Utg. 2, side 67-81, 5. Februar 2003

til å bryte maktforbudet.¹⁵⁶ Selvforsvarsoperasjoner må ikke “exceed in manner or aim the necessity provoking them”.¹⁵⁷

I Nicaragua-saken uttalte ICJ eksempelvis at “[i]t is difficult to deny that self-defence against an armed attack corresponds to measures necessary to protect essential security interests”.¹⁵⁸

Imidlertid vil ikke militære tiltak som væpnede angrep alltid anses for å være nødvendige.

Dersom de ikke er det, er maktbruken uautorisert og omfattes ikke av selvforsvars-unntaket.

I den samme saken konkluderte domstolen med at de tiltak USA gjennomførte¹⁵⁹ “cannot be said to correspond to a “necessity” justifying the United States action against Nicaragua on the basis of assistance given by Nicaragua to the armed opposition in El Salvador”.¹⁶⁰

Domstolen mente altså at det var mulig å fjerne den største faren for den salvadorske regjeringen, uten å gå til tiltak mot Nicaragua. Det fantes dermed handlingsalternativ for den amerikanske regjeringen. Følgelig kunne ikke USAs aktiviteter anses for å være utøvet av nødvendighet.

Kravet til proporsjonalitet

Ordlyden av *proporsjonalitet* tilsier at en handling er rimelig og forholdsmessig. Kravet om proporsjonalitet innebærer i denne sammenheng at de militære tiltakene som anvendes for å oppnå et mål, er rimelige og ikke overdrevne i henhold til trusselen eller angrepet som er utført eller er forestående. Selvforsvarshandlinger må være “proportional to the offense in its extent, manner, and goal”.¹⁶¹

Folkerettskommisjonen har stadfestet at kravet til proporsjonalitet “concerns the relationship between that action and its purpose, [...] halting and repelling the attack or even, in so far as

¹⁵⁶ Yearbook of The International Law Commission (Den Internasjonale Folkerettskommisjonens Årbok) 1980), Volume II, Part 1, s. 69 avsnitt 120

¹⁵⁷ Oscar Schachter, “In Defense of International Rules on the Use of Force”, *University of Chicago Law Review*, Vol. 53: Iss. 1, Article 6 (1986) s.132

¹⁵⁸ Nicaragua-saken avsnitt 224

¹⁵⁹ Minelegging av havner og angrep på havner og oljeinstallasjoner

¹⁶⁰ Nicaragua-saken avsnitt 237

¹⁶¹ Schachter (1986) s. 120

preventive self-defence is recognized, of preventing it from occurring”.¹⁶² Videre uttaler kommisjonen at kravet til proporsjonalitet er “definitely confirmed by State practice”.¹⁶³

Proporsjonalitetsprinsippets formål er å balansere behovet for å forsvare seg selv og sine interesser med hensynet til å begrense skade og lidelse. I Nuclear Weapons-saken uttalte ICJ at proporsjonalitetsprinsippet “may thus not in itself exclude the use of nuclear weapons in self-defence in all circumstances. But at the same time, a use of force that is proportionate under the law of self-defence, must, in order to be lawful, also meet the requirements of the law applicable in armed conflict”.¹⁶⁴

Domstolen presiserte videre at atomvåpens natur og høye risiko “is said to negate the possibility of the condition of proportionality being complied with”¹⁶⁵ og at dette er verdt å bemerke til stater som tror de kan utøve atomangrep “in self-defence in accordance with the requirements of proportionality”.¹⁶⁶

Hizbollah angrep i 2006 Israel fra Libanons territorium gjennom flere rakettangrep. Israel tolket handlingene som en krigserklæring, brudd på den blå linjen og på flere resolusjoner fra Sikkerhetsrådet.¹⁶⁷ Israel forbeholdt seg retten til å handle i samsvar med FN-pakten artikkel 51 og angrep Libanon.¹⁶⁸ Til tross for at det var en generell oppfatning om at Israels operasjon var i tråd med selvforsvarsretten, kritiserte imidlertid flere stater Israels reaksjon for å være uproporsjonal og derav i strid med folkeretten.¹⁶⁹

¹⁶² Yearbook of The International Law Commission (Den Internasjonale Folkerettskomisjonens Årbok) 1980, Volume II, Part 1, s. 69 avsnitt 121

¹⁶³ Ibid

¹⁶⁴ Nuclear Weapons-saken avsnitt 42

¹⁶⁵ Ibid avsnitt 43

¹⁶⁶ Ibid

¹⁶⁷ United Nations General Assembly Security Council A/60/937-S/2006/515, 12 July 2006: Identical letters dated 12 July 2006 from the Permanent Representative of Israel to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council

¹⁶⁸ Ibid

¹⁶⁹ SC/8776 14. July 2006, Security Council debates escalating crisis between Israel, Lebanon; UN officials urge restraint, diplomacy, protection of civilians, Se eksempelvis Frankrike og Russlands uttalelser.

Kravet til umiddelbarhet

Et tredje krav om *umiddelbarhet* kunne tolkes ut fra Caroline-saken. I dette kravet ligger et tidsperspektiv. Det er tale om noe nærstående, noe som skal skje uten opphold, altså med en gang.¹⁷⁰

Det har vært hevdet at “[n]ecessity is a threshold, and the criterion of imminence can be seen to be an aspect of it, inasmuch as it requires that there be no time to pursue non-forcible measures with a reasonable chance of averting or stopping the attack”.¹⁷¹

I teorien har det vært argumentert for at dersom det foreligger en *imminent threat* fra en terroristbase i en annen stat, er den nevnte basen kun gjenstand for selvforsvarshandlinger dersom man legger en videre rett til preventivt selvforsvar i henhold til sedvaneretten, til grunn.¹⁷² Lovligheten av militære selvforsvarshandlinger i dette tilfellet, baseres på et argument om at dersom en stat står overfor trusselen om et umiddelbart angrep, er det urimelig å forvente at staten skal vente på å bli angrepet, men heller må få ta tiltak for å forsvare seg selv.¹⁷³

¹⁷⁰ Schachter (1984) s. 1635: Se formuleringen “instant”

¹⁷¹ Shaw s. 1002 med videre henvisninger

¹⁷² Carsten Stahn, “Terrorist Acts as “Armed Attack”: The Right to Self-Defense, Article 51 (1/2) of the UN Charter, and International Terrorism”, *The Fletcher Forum of World Affairs*, Vol. 27:2 Summer/Fall 2003, s. 49

¹⁷³ Stahn (2003) side 49

3 Selvforsvar mot ikke-statlige aktører

Dersom det væpnede angrepet som gir opphav til trusselen kommer fra en ikke-statlig aktør, har staten rett til å gripe inn, om nødvendig med militærmakt. Dersom angrepet retter seg mot statens eget territorium, kan en stat uten hindring i folkeretten gjøre det som er nødvendig og proporsjonalt for å stanse angrepet fra en ikke-statlig aktør.¹⁷⁴ Utfordringen oppstår dersom angrepet er av en slik art at staten må utøve makt *utenfor eget territorium* for å effektivt drive tilbake et pågående angrep, for å gripe inn i et nært forestående angrep, eller for å hindre fremtidige angrep fra en ikke-statlig aktør. Hvor langt selvforsvarsretten strekker seg her er uavklart og omstridt blant stater.

I det følgende vil ulike hjemmelsgrunnlag for selvforsvar mot ikke-statlige aktører behandles.

3.1 Situasjoner som fanges opp av andre hjemler

Selvforsvarsretten regulerer ikke suverene staters maktbruk mot ikke-statlige aktører på eget territorium. Det inngår i statenes suverene rett.¹⁷⁵ Maktforbudet begrenser staters rett til maktbruk overfor ikke-statlige aktører utenfor eget suverent territorium.¹⁷⁶ Til illustrasjon, dersom ISIL angriper Norge fra Syria, har ikke Norge i utgangspunktet anledning til å angripe ISIL hvis gruppen befinner seg på syrisk territorium. Det er myndighetene i Syria som i dette tilfellet har primærjurisdiksjon og ansvar for å ta affære.¹⁷⁷

Staters rett til maktbruk overfor ikke-statlige voldelige aktører på eget territorium kan overlates til andre stater, såfremt maktbruken foregår i tråd med andre folkerettslige regler som binder territorialstaten, som menneskerettigheter.¹⁷⁸

¹⁷⁴ Se kapittel 2

¹⁷⁵ Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2004, p. 136 avsnitt 139

¹⁷⁶ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 149

¹⁷⁷ Ibid

¹⁷⁸ Se samtykke/invitasjon i kapittel 4.1

I ICJs uttalelse om “The Wall” stadfestet domstolen at trusselen påberopt av Israel eksisterte innenfor eget suverent territorium, ikke utenfor.¹⁷⁹ Grunnen til det var Israels territorielle kontroll over palestinske områder. Trusselen kunne dermed ikke tilskrives en fremmed stat, og faller av den grunn utenfor tilfellene som FN-pakten artikkel 51, regulerer.¹⁸⁰ Israels påstand om selvforsvar gjennom oppføringen av muren ble avvist på det grunnlag i denne saken.¹⁸¹

Selvforsvarsrett under ad bellum-regelverket gjelder etter dette ikke på okkupert territorium. Med bakgrunn i at Gaza folkerettslig sett anses som okkupert territorium, er det okkupasjonsretten som gjelder (in bello).¹⁸² Israel har påberopt selvforsvar i forbindelse med flere militære operasjoner på Gaza, eksempelvis i 2008, 2012, 2014, 2021 og 2023.¹⁸³ Under okkupasjonsretten finnes en egen selvforsvarsrett for okkupasjonsmakten, dens militære og sivile befolkning, som ikke vil behandles nærmere her.

Uttalelsene i “The Wall” må imidlertid ikke tolkes som om selvforsvar ikke eksisterer med hensyn til angrep fra en ikke-statlig enhet som stammer fra territorium utenfor målstatens kontroll.¹⁸⁴

3.2 Selvstendig rett til selvforsvar i FN-pakten artikkel 51?

Dersom den angrepne staten får invitasjon eller samtykke til operasjoner av territorialstaten som den ikke-statlige aktøren opererer fra, er hjemmelsspørsmålet i utgangspunktet uproblematisk.¹⁸⁵ Det usikre rundt ikke-statlige aktører knytter seg til hvilken folkerettslig regel som finnes for en stats rett til maktbruk mot ikke-statlige aktører på en annen stats territorium i tilfeller der territorialstatens samtykke ikke foreligger.

¹⁷⁹ Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2004, p. 136 avsnitt 139

¹⁸⁰ Ibid

¹⁸¹ Michael N. Schmitt, “Responding to Transnational Terrorism Under the Jus Ad Bellum: A Normative Framework”, *Naval Law Review*, Vol. 56, No. 1, 2008, s. 12

¹⁸² United Nations Security Council S/RES/242 (1967) 22 November 1967 og United Nations Security Council S/RES/338 (1973) 15 August 1973. Se også Hellestveit og Nystuen (2020) s. 215

¹⁸³ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 126.

¹⁸⁴ Shaw (2021) s. 996

¹⁸⁵ Se kapittel 2.1 og 3.4

Dersom syriske myndigheter som territorialstat skulle unnlate å ta grep for å redusere trusselen ISIL representerer, og det er mistanke om et forestående angrep, vil Norge som potensielt angrepet stat ha muligheten til å påberope seg rett til individuelt eller kollektivt selvforsvar mot den ikke-statlige gruppen på syrisk jord?

FN-pakten regulerer ikke dette spørsmålet direkte, og har kun vært delvis behandlet i dommer og rådgivende uttalelser fra ICJ.¹⁸⁶ Et sentralt spørsmål er derfor om FN-pakten artikkel 51 likevel dekker angrep fra ikke-statlige aktører.

I juridisk teori har det blitt hevdet at FN-paktens artikkel 51, ved å ikke spesifikt omtale enheten som begår et væpnet angrep, slik det gjøres i artikkel 2 (4), antyder at det ikke er noen begrensning på bruken av væpnet makt mot andre enheter enn stater.¹⁸⁷ Schmitt fremhever at argumentet styrkes ved at verken artikkel 39 eller 41 (i samme kapittel som 51) refererer til stater.¹⁸⁸

Stahn hevder også at den brede utformingen av artikkel 51 var for å tillate selvforsvar overfor handlinger fra ikke-statlige aktører.¹⁸⁹ Vedrørende vilkåret om væpnet angrep, mener Stahn at utvidelsen av begrepet til å omfatte terrorhandlinger utført av ikke-statlige aktører, kan betraktes som en anerkjennelse av FN-paktens egen tilpasningsevne.¹⁹⁰

Tradisjonelt har oppfatningen vært at selvforsvar overfor ikke-statlige aktører på fremmed territorium kun er tillatt om de opptrer på vegne av en annen stat.¹⁹¹ I dag er det imidlertid økende anerkjennelse for oppfatningen av at en ikke-statlig gruppe kan begå væpnede angrep “that trigger a victim state’s right to self-defense, even when that non-state group acts without assistance from a state”.¹⁹²

¹⁸⁶ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 119 med videre henvisninger

¹⁸⁷ Schmitt (2008) s. 11

¹⁸⁸ Ibid

¹⁸⁹ Stahn (2003) s. 36

¹⁹⁰ Ibid s. 38

¹⁹¹ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 119 og 120, med videre henvisninger

¹⁹² Ashley S. Deeks, “Consent to the Use of Force and International Law Supremacy”, *Harvard International Law Journal*, Volume 54, Number 1, Winter 2013, s. 17 med videre henvisninger

3.3 FNs sikkerhetsråd autoriserer

Etter terrorangrepene mot USA 11. september 2001 ble det bred aksept for bruk av militær makt som respons på alvorlige angrep fra ikke-statlige grupper som opererte over landegrensar (normalt omtalt som internasjonal terrorisme)¹⁹³ og man anser derfor at det er utvilsomt at selvforsvarsretten nå også omfatter angrep fra ikke-statlige aktører.¹⁹⁴

Et spørsmål som oppstår i denne sammenheng er om stater har en selvstendig rett til selvforsvar mot ikke-statlige aktører, eller om FNs sikkerhetsråd må erklære en ikke-statlig aktør for å være en global trussel mot internasjonal fred og sikkerhet først.

Sikkerhetsrådet stadfestet i 2004 at alle stater skal avstå fra all form for støtte til ikke-statlige aktører, spesifikt utvikling, anskaffelse og resterende stadier frem til bruk av atomvåpen, kjemiske og biologiske midler. Videre skal stater vedta og håndheve lover som forbyr ikke-statlige aktører de ovennevnte ting, og spesielt i forbindelse med terrorformål.¹⁹⁵

Resolusjonen gir et innblikk i Sikkerhetsrådets perspektiv på ikke-statlige aktører, samt deres posisjon og utvikling på det tidspunktet. Sikkerhetsrådets engasjement for å bekjempe terrorisme er noe rådet gjør som en del av sitt arbeid for å opprettholde internasjonal sikkerhet. Resolusjonen kan oppfattes som en refleksjon av også det internasjonale samfunnets vilje til å håndtere internasjonale terrortrusler og avverge potensielle angrep mot internasjonal fred og sikkerhet.

I Sikkerhetsrådets resolusjon 1701 (2006) anerkjenner rådet at handlinger utført av ikke-statlige aktører kan karakteriseres som angrep som faller innenfor vilkåret *væpnet angrep*. Sikkerhetsrådet fordømte både Hizbollahs angrep som ikke-statlig aktør og Israels militære operasjoner.¹⁹⁶

Autorisasjon kan i praksis foregå på to måter, direkte autorisasjon eller indirekte autorisasjon, begge vil behandles i det følgende.

¹⁹³ Finnes ingen allment akseptert definisjon av terrorisme, begrepet er imidlertid vist til av Sikkerhetsrådet i forbindelse med terrorhandlingene 11. september 2001. Se S/RES/1373 (2001)

¹⁹⁴ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 120

¹⁹⁵ S/RES/1540 (2004) s. 2 pkt. 2 og s. 3 pkt. 3

¹⁹⁶ United Nations Security Council S/RES/1701 (2006), 11 August 2006, s. 2 pkt. 1

3.3.1 Direkte autorisasjon til selvforsvar mot identifisert ikke-statlig aktør (Afghanistan 2001)

Dagen etter terrorangrepene i USA i 2001 kom Sikkerhetsrådet med resolusjon 1368 (2001), hvor rådet i samsvar med “the inherent right of individual or collective self-defence”¹⁹⁷ fordømte angrepene utført 11. september 2001. Terrorangrepene ble utført av Al Qaida, som påtok seg ansvaret for angrepet. Med denne bakgrunn presiserte rådet at “all necessary steps”¹⁹⁸ måtte tas som motreaksjon på angrepene og for å bekjempe terrorisme i alle former.¹⁹⁹

Resolusjon 1373 (2001) bekreftet innholdet i resolusjon 1368 (2001), og påla stater å arbeide for forhindring av all terrorvirksomhet.²⁰⁰ Samlet utgjorde resolusjonene en folkerettslig ramme og ga direkte autorisasjon til selvforsvar mot Al Qaida. Som medlem av NATO utløste USA NATO-pakten artikkel 5. USAs respons på terrorangrepene hadde bred tilslutning og aksept blant verdens stater, som tilbød bistand, inkludert bakke-tropper og åpning av luftrom og fasiliteter.²⁰¹ De forente arabiske emirater og Saudi-Arabia avbrøt diplomatiske forbindelser og Sikkerhetsrådet iverksatte økonomiske sanksjoner mot Afghanistan.²⁰²

3.3.2 Indirekte autorisasjon mot identifisert ikke-statlig aktør (Syria 2014)

I Sikkerhetsrådets resolusjon 2170 (2014) stadfestes at ISIL må bekjempes med “all measures as may be necessary”.²⁰³ I resolusjon 2249 (2015) oppfordret rådet til det samme.²⁰⁴ Resolusjonene anses for å være en indirekte autorisasjon av stater individuelle og kollektive selvforsvarsrett mot en ikke-statlig aktør, i dette tilfellet ISIL, på syrisk og irakisk territorium.²⁰⁵

¹⁹⁷ S/RES/1368 (2001)

¹⁹⁸ Ibid

¹⁹⁹ Ibid

²⁰⁰ S/RES/1373 (2001)

²⁰¹ Schmitt (2008) s. 10

²⁰² Ibid s. 11

²⁰³ United Nations Security Council S/RES/2170 (2014), 15. August 2014, s. 3, pkt. 6

²⁰⁴ S/RES/2249 (2015) s. 2

²⁰⁵ Hellestveit (2016)

På bakgrunn av invitasjon fra irakiske myndigheter hadde Operation Inherent Resolve som utgangspunkt mandat for å assistere irakiske myndigheter på deres territorium.²⁰⁶ utfordringer oppsto i det operasjonen ble utvidet til syrisk territorium, uten samtykke av deres myndigheter. USA har anført selvforsvar på ulike grunnlag i forbindelse med operasjoner i Syria og startet omfattende bombeangrep på syrisk territorium på bakgrunn av en kollektiv rett til selvforsvar av Irak.²⁰⁷ Angrepene fikk en implisitt aksept av Sikkerhetsrådet, som ble bekreftet i resolusjon 2249.

Norge sluttet seg til kampen mot ISIL gjennom ulike bidrag. Norges bidrag var begrunnet i at trusselen ISIL utgjorde på tidspunktet var global og det var ikke et alternativ å la ISIL etablere seg varig.²⁰⁸ Hensikten med det militære bidraget var å medvirke til å styrke irakiske styrker i kampen, blant annet gjennom kapasitetsbygging, ikke direkte i kamphandlinger.²⁰⁹

Maktbruk i Syria ble ansett som noe kontroversielt folkerettslig med bakgrunn i manglende autorisasjon i en resolusjon fra Sikkerhetsrådet.²¹⁰

Til tross for at alle virkemidler kunne anvendes i kampen mot ISIL som følge av resolusjonen, fremgår det at det skal gjøres i samsvar med folkeretten.²¹¹ Denne «begrensningen» kan tolkes som et vilkår om samtykke fra syriske og irakiske myndigheter.²¹² Resolusjonen fungerer ikke som selvstendig rettsgrunnlag for maktbruk i Syria, men gir uttrykk for at trusselbildet ISIL representerer, eksisterer, gjennom det

²⁰⁶ Se kapittel 4.1

²⁰⁷ Barack Obama, "Letter from the President -- War Powers Resolution Regarding Iraq, Letter from the President to the Speaker of the House of Representatives and the President Pro Tempore of the Senate", *The White House Office of the Press Secretary*, 23. September 2014

²⁰⁸ Statsminister Erna Solberg, Stortinget.no, Redegjørelse av statsministeren om norske bidrag til Irak og Afghanistan, 5. november 2014

²⁰⁹ Ibid

²¹⁰ Utenriksdepartementet, Rettsavdelingen, «Kampen mot ISIL. Folkerettslig grunnlag for militær maktbruk mot ikke-statlige aktører i Syria», *regjeringen.no*, januar 2016, s. 2 pkt. 8

²¹¹ S/RES/2170 (2014) s. 2 og S/RES/2249 (2015) s. 2

²¹² Hellestveit og Nystuen (2020) s. 81.

enstemmige vedtaket.²¹³ Videre kan resolusjonen anses for å være en stadfesting av staters selvforsvarsrett mot ISIL og andre terrorgrupper på Syria og Iraks territorium.²¹⁴

Bekreftelsen av den trusselen terrorisme representerer mot internasjonal fred og sikkerhet, så vel som fordømmelsen av ISIL og Al-Qaida, fremheves også i Sikkerhetsrådets resolusjon 2368 (2017) og 2462 (2019).²¹⁵

3.3.3 FNs Sikkerhetsråd har erklært en ikke-statlig aktør for å være en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet

I resolusjon 1368 (2001) erklærte Sikkerhetsrådet Al-Qaida og deres handlinger for å være en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet, som etablerte USAs rett til selvforsvar overfor dem.²¹⁶ I Sikkerhetsrådets resolusjoner etter 11. september omtales personer som planlegger/utfører terrorhandlinger som subjekt, ikke bare stater. Eksempelvis stadfester Sikkerhetsrådet at alle stater skal “[r]efrain from providing any form of support, [...] to entities or persons involved in terrorist acts”.²¹⁷

I resolusjon 2249 (2015) erklærte Sikkerhetsrådet ISIL for å være en terrororganisasjon som “constitutes a global and unprecedented threat to international peace and security”.²¹⁸ I tillegg oppfordret Sikkerhetsrådet alle medlemsland til å “take all necessary measures²¹⁹, in compliance with international law, [...] on the territory under the control of ISIL [...] in Syria and Iraq, to redouble and coordinate their efforts to prevent and suppress terrorist acts committed specifically by ISIL [...] and all other individuals, groups, undertakings, and entities associated with Al Qaeda, and other terrorist groups”.²²⁰

²¹³ Utenriksdepartementet, Rettsavdelingen, «Kampen mot ISIL. Folkerettslig grunnlag for militær maktbruk mot ikke-statlige aktører i Syria», *regjeringen.no*, januar 2016, s. 3

²¹⁴ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 132.

²¹⁵ United Nations Security Council S/RES/2368 (2017), 20 July 2017 og United Nations Security Council S/RES/2462 (2019), 28 March 2019.

²¹⁶ S/RES/1368 (2001)

²¹⁷ S/RES/1373 (2001) s. 2, pkt. 2 (a)

²¹⁸ S/RES/2249 (2015) s. 1

²¹⁹ Samme ordlyd som kreves for «use of force» i FN-pakten artikkel 2 (4).

²²⁰ S/RES/2249 (2015) s. 2, pkt. 5.

I resolusjon 2199 (2015) fordømte Sikkerhetsrådet bortføringer og alt av overgrep begått av ISIL og andre grupper og enheter tilknyttet Al-Qaida, og oppmuntret både statlige og ikke-statlige aktører til å bringe bevis til rådet.²²¹

3.3.4 FNs Sikkerhetsråd har IKKE erklært en ikke-statlig aktør for å være en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet

Dersom FNs Sikkerhetsråd ikke har erklært en ikke-statlig aktør for å være en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet, vedtar ikke Sikkerhetsrådet resolusjoner som autoriserer bruk av makt mot aktøren.

Hamas er en militant gruppering på Gazastripen og er ansvarlig for angrepene som startet en «ny krig» mot Israel 7. oktober 2023.²²² Handlingene ble beskrevet som terrorangrep av FNs Generalsekretær, som også fordømte angrepene.²²³ FNs Sikkerhetsråd har imidlertid ikke klassifisert Hamas som en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet.

En tenkt årsak til Sikkerhetsrådets manglende klassifisering kan være den store politiske uenigheten rundt Hamas. Organisasjonen opererer kun innenfor grensene til en nasjon, noe som vanskeliggjør klassifiseringen *trussel mot internasjonal fred og sikkerhet*. Det kan argumenteres for at det er en gunstig unnskyldning for å ikke klassifisere Hamas.

Samtidig har Sikkerhetsrådet kritisert Israels okkupasjon av Palestinske områder, og deres handlinger det siste året.²²⁴ Selv på denne bakgrunn er Israel det landet som har unnlatt å etterkomme flest FN-resolusjoner. I tillegg har flere av resolusjonene Sikkerhetsrådet behandler vedrørende Israel, blitt blokkert av USA og deres vetorett.²²⁵

Et annet eksempel på manglende klassifisering er Hizbollah. Organisasjonen er en libanesisk militærgruppe, opprettet for å bekjempe Israel og deres nærvær i Libanon.²²⁶ Hizbollah er også etablert i libanesisk politikk, med stor innflytelse. USA anser Hizbollah for å være en

²²¹ United Nations Security Council S/RES/2199 (2015) 12 February 2015 s. 2

²²² FN-sambandet, «Palestina», *fn.no*, sist oppdatert 5. mars 2024

²²³ United Nations Security Council S/2023/962, 6 December 2023, Letter dated 6 December 2023 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council

²²⁴ FN-sambandet, «Palestina», *fn.no*, siste oppdatert 5. mars 2024

²²⁵ Ibid

²²⁶ FN-sambandet, «Libanon», *fn.no*, sist oppdatert 29. mars 2023

terrororganisasjon, men også her har Sikkerhetsrådet unnlatt å klassifisere organisasjonen. Begrunnelsen kan tenkes å være den samme som med Hamas, både stor politisk uenighet og at Hizbollah kun opererer i Libanon og Israel.

I 2019 utførte indiske myndigheter operasjoner mot en uidentifisert ikke-statlig gruppe på det India hevdet var en *terroristtreningsleir* på Pakistans territorium, som førte til et stort antall drepte terrorister.²²⁷ Pakistanske myndigheter nektet for påstanden og skjøt ned to indiske fly over eget territorium som følge av Indias angrep. Følgelig kunne situasjonen karakteriseres som en mellomstatlig væpnet konflikt etter Genève-konvensjonen III artikkel 2.²²⁸ Situasjonen var alvorlig og kunne ført til en væpnet konflikt mellom to atommakter.

3.4 Samtykke/invitasjon (due diligence)

I Friendly Relations-erklæringen fremholdes prinsippet om due diligence som stater plikt til å “refrain from [...] instigating [...] terrorist acts in another State or acquiescing in organized activities within its territory directed towards the commission of such acts”.²²⁹ I Lotus-saken bemerkes det at “[i]t is well settled that a State is bound to use due diligence to prevent the commission within its dominions of criminal acts against another nation or its people”.²³⁰

Operation Inherent Resolve (OIR) hadde som utgangspunkt invitasjon som hjemmel, da Irak i 2014 ba USA om bistand til bekjempelsen av ISIL på Iraks territorium.²³¹ Operasjonen utviklet seg senere til å involvere syrisk territorium, uten syriske myndigheters samtykke. Hjemmelen for operasjonen på syrisk territorium var kollektivt selvforsvar for Irak. Sikkerhetsrådet bekreftet lovligheten av operasjonen, herunder retten til selvforsvar og bruk av makt mot ISIL på syrisk territorium i resolusjon 2249 (2015).²³²

²²⁷ Kainth, Shamsher, “Pilot’s release ‘in consonance with Geneva Convention’: Indian military”, SBSPunjabi, 1. mars 2019 [nyhetsartikkel]

²²⁸ Geneva-convention relative to the treatment of prisoners of war, with annexes, 12 august 1949 nr 3 Multilateral (entered into force 21 October 1950) (ikrafttredelsesdato Norge 3. februar 1952) (heretter Genève-konvensjonen)

²²⁹ UNGA A/RES/2625 (XXV) page 123

²³⁰ The S.S. Lotus (France v. Turkey) Judgement No. 9, 7 September 1927 avsnitt 269

²³¹ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 127

²³² S/RES/2249 (2015)

I kraft av å være Syrias statlige myndigheter inviterte Assad-regimet russiske soldater for å bistå myndighetene militært.²³³ På bakgrunn av invitasjonen gikk Russland derfor inn i Syria militært i september 2015. Under et Sikkerhetsråds-møte rett etter igangsettelsen av de militære operasjonene, fikk Russland implisitt aksept da ingen stater protesterte. Det forelå imidlertid ingen formell hjemmel.²³⁴

I 2015 ba Jemens myndigheter samarbeidsrådet for de arabiske landene av Gulfen og ligaen av arabiske stater til å “immediately provide support, by all necessary means and measures, including military intervention”²³⁵ for å beskytte Jemen og befolkningen mot trusselen representert av den ikke-statlige aktøren Houthiene. Sikkerhetsrådet gjentok deres oppfordring til alle ikke-statlige aktører om å trekke seg ut fra Jemens statlige institusjoner og avstå fra forsøk på å overta dem.

Sikkerhetsrådet bekreftet legitimiteten til Jemens president og følgelig hans kompetanse til slik invitasjon i resolusjon 2216 (2015). Det presiseres at hjemmelen for operasjonen i Jemen er invitasjon, ikke mandat fra Sikkerhetsrådet. Resolusjoner hvor Sikkerhetsrådet bekrefter lovligheten av maktbruk, endrer ikke hjemmelen.

En ikke-statlig aktør kan ikke gi samtykke eller invitere en stat til å assistere dem i eksempelvis opprør mot eget regime. Dersom ISIL inviterer Norge til å kjempe med dem mot syriske myndigheter, vil Norges handlinger utgjøre brudd på suverenitetsprinsippet og anses som folkerettsstridig innblanding i syriske myndigheters interne forhold.²³⁶ Norges handlinger iverksetter da statsansvaret og kan karakteriseres som en *crime of aggression*.²³⁷

3.5 Territorialstatens manglende evne og vilje som selvstendig grunnlag

En av de mest kontroversielle situasjonene oppstår når territorialstaten mangler evne og vilje til å gi samtykke til andre stater til å gripe inn mot ikke-statlige aktører på eget territorium.

²³³ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 141

²³⁴ Ibid

²³⁵ United Nations Security Council S/RES/2216 (2015), 14 April 2015 s. 1

²³⁶ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 142

²³⁷ Se Rome Statute of the International Criminal Court, ICC 2021, article 8 bis, s. 7

Sikkerhetsrådet har tidligere fordømt Talibans vilje til å la deres territorium anvendes av Al-Qaida. I juridisk teori er det argumentert for at dersom en stat ikke overholder forpliktelsen aktsomhetsansvaret medfører, grunnet manglende evne eller vilje, kan en offerstat gjennomføre selvforsvarsoperasjoner på territoriet til staten hvor terroristene befinner seg.²³⁸

I 2016 kom Utenriksdepartementets rettsavdeling med et notat om kampen mot ISIL og det folkerettslige grunnlaget for militær maktbruk mot ikke-statlige aktører i Syria. Det presiseres her at selvforsvar mot ikke-statlige aktører tillates dersom staten det gjelder ikke har samtykket, om staten ikke er villig eller i stand til å hindre angrepene eller dersom det er tale om angrep av alvorlig og omfattende karakter.²³⁹ Det er due diligence ansvaret, som i denne sammenheng refererer til staters aktsomhets-ansvar for å sørge for å hindre angrep man kan.

Vedrørende folkerettslig grunnlag i kampen mot ISIL, var det felles enighet blant statene i den internasjonale koalisjonen som deltok i operasjoner i Syria, at Irak var under *væpnet angrep* fra ISIL. Deler av Syria var under terrororganisasjonens territorielle kontroll, og det ble antatt at Syria ikke var i stand til eller villig til å stanse angrepene. Med bakgrunn i Syrias manglende evne eller vilje, forelå det folkerettslig grunnlag for maktbruk i Syria, mot en ikke-statlig aktør, ifølge landene som deltok i operasjonene.²⁴⁰ Blant annet begrunnet Storbritannia, Tyskland og Frankrike deres militære tiltak i de nevnte operasjoner med kollektivt og individuelt selvforsvar.²⁴¹

USA, Australia, Canada og Tyrkia anførte selvforsvar mot ISIL i Syria på bakgrunn av at ISIL representerte en direkte trussel mot dem, og opererte fra syrisk territorium hvor territorialstaten ikke hadde evne eller vilje til å ta affære mot ISIL.²⁴²

I juridisk teori har det vært fremholdt at maktbruk i selvforsvar kan være tillatt mot impliserte stater, ikke bare mot terrorister som har utført angrep.²⁴³ At en stat ikke hindrer terrorister i å

²³⁸ Michael Schmitt, "Counter-Terrorism and the Use of Force in International Law", *U.S. Naval War College Digital Commons*, 2003, s. 40

²³⁹ Utenriksdepartementet, Rettsavdelingen, «Kampen mot ISIL. Folkerettslig grunnlag for militær maktbruk mot ikke-statlige aktører i Syria», *regjeringen.no*, januar 2016, s. 1 pkt. 2

²⁴⁰ Ibid, s. 5 pkt. 3.2

²⁴¹ Ibid s. 3 pkt. 8

²⁴² Se Hellestveit og Nystuen (2020) s. 122 med videre henvisninger

²⁴³ Stahn (2003) s. 50

utføre væpnede angrep mot en annen stat, kan imidlertid neppe anses som tilstrekkelig grunnlag for å utøve bruk av makt mot den gitte staten.²⁴⁴ Det må i så tilfelle være tale om at vertsstatens militære styrker hindrer den forsvarende statens bruk av makt mot terrormål, eller dersom vertsstaten slutter seg til terrorgruppens styrker, som er ansvarlige for angrepet.²⁴⁵ Her er det tale om vertsstatens manglende evne til å stoppe en overhengende fare.

3.6 Antesipert selvforsvar/preventivt selvforsvar mot ikke-statlig aktør

Også i møte med ikke-statlige væpnede aktører er utgangspunktet at det må foreligge et væpnet angrep. Etter 11. september 2001 gjorde ikke Sikkerhetsrådet denne karakteriseringen etter FN-pakten artikkel 51, men stadfestet Al-Qaidas status som en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet.²⁴⁶ Sikkerhetsrådets resolusjoner var ikke tydelig vedrørende hvilken respons som var autorisert, og USA fikk dermed stor definisjonsmakt i valg av respons.²⁴⁷ Se mer om vilkåret *væpnet angrep*.²⁴⁸

I teorien er det diskutert om en terrorhandling må tilskrives en annen stat for å kvalifiseres som *væpnet angrep*. Etter Stahns mening er det ikke tydelig av praksisen fra 11. september at kravet om tilskrivelse til en annen stat ble helt frafalt.²⁴⁹ Videre fremholder artikkelen at det kan diskuteres om vilkåret “attributability of an armed attack is only relevant in the context of the question towards whom the forcible response may be directed, but not in the context of the definition of an armed attack”.²⁵⁰

Oppgaven har til nå fokusert på reaktivt selvforsvar, som en av de tre typene av selvforsvar. De to andre typene er antesipert og preventivt selvforsvar, hvor antesipert selvforsvar er tilfeller hvor forberedelsene til et angrep er underveis og angrepet er nært forestående, men

²⁴⁴ Ibid

²⁴⁵ Ibid

²⁴⁶ S/RES/1368 (2001)

²⁴⁷ Antonio Cassese, “Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law”, *European Journal of International Law*, 2001, Vol. 12 No. 5, 993-1001, s. 996

²⁴⁸ Se oppgavens kapittel 2.3.2 og 3.2

²⁴⁹ Stahn (2003) s. 42

²⁵⁰ Ibid s. 42-43

før det har skjedd.²⁵¹ Et preventivt angrep foretas på planleggingsstadiet. I slike tilfeller må fienden ha utført handlinger som knytter seg til et fremtidig angrep, eksempelvis anskaffelse av våpen. Årsaken til utførelsen av preventive selvforsvarshandlinger er at det vil være umulig å foreta dem senere.²⁵²

Spørsmålet er om det er anledning til å utøve preventivt selvforsvar mot ikke-statlige grupper. FN-pakten og maktforbudet hindrer i utgangspunktet angrep foretatt for å hindre fremtidig maktbruk.

Vilkårene for retten til antesipert selvforsvar under sedvanerett ble uttrykt i *Caroline-saken*.²⁵³ Britene anførte at de hadde en juridisk rett til å angripe fartøyet *Caroline* med bakgrunn i at skipet fraktet væpnede menn med hensikt om å støtte opprør i Canada. Utenriksminister Webster avviste at selvforsvar var nødvendig i dette tilfellet, og presiserte selvforsvarsrettens begrensninger.²⁵⁴

Med bakgrunn i trusselen fra masseødeleggelsesvåpen, har det vært hevdet at reaktivt selvforsvar er meningsløst. Preventive angrep anses for øvrig som forbudt.²⁵⁵ Et eksempel på påstått preventivt selvforsvar er Israels bombeangrep på den irakiske atomreaktoren Osirak 7. juni 1981. Israel anførte selvforsvar med bakgrunn i irakiske uttalelser om at de var i krig med Israel og påstanden om at reaktoren var ment for å utføre et atomangrep.²⁵⁶

Et enstemmig Sikkerhetsråd fordømte Israels handlinger og uttrykte dyp bekymring over faren for internasjonal fred og sikkerhet, skapt av det planlagte israelske angrepet på en atominstallasjon som kunne eksplodere når som helst.²⁵⁷

I rådets diskusjoner om saken ble det vist til formuleringen av retten til antesipert selvforsvar, herunder *Caroline-saken*. Det ble presisert at å anvende *Caroline*-prinsippene i tilfeller hvor

²⁵¹ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 114

²⁵² Ibid

²⁵³ Se oppgavens kapittel 2.3.2 for mer om saken

²⁵⁴ Se oppgavens punkt 2.3.2

²⁵⁵ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 117

²⁵⁶ Schachter (1984) s. 1634-1635

²⁵⁷ United Nations Security Council Resolution 487 (1981), 19 June 1981

en stat står overfor trusselen fra masseødeleggelsesvåpen, ville være en “emasculatation” av den statens rett til selvforsvar.²⁵⁸

Uttalelsene kan tolkes som en anerkjennelse av en iboende rett til maktbruk i selvforsvar, før et angrep. Men kun i tilfeller hvor angrep er nært forestående og “leaving no moment for deliberation”.²⁵⁹ I tilfeller hvor masseødeleggelsesvåpen er tilknyttet et fremtidig angrep, antas det at folkeretten åpner for et visst utvidet forkjøpsangrep etter sedvanerettslige prinsipper.²⁶⁰

På den ene siden kan det argumenteres for at en aksept av preventivt selvforsvar åpner for en legitimering av maktbruk før alle muligheter for fredelige løsninger er utprøvd.²⁶¹ Preventive selvforsvarshandlinger kan potensielt eskalere en situasjon uten grunn, spesielt dersom de oppstår på bakgrunn av en feilaktig trusselvurdering eller feilinformering. Dette taler for at det ikke er adgang til å utføre preventivt selvforsvar overfor ikke-statlige aktører.

På den andre siden kan en proaktiv tilnærming bidra til avvergingen av skade eller tap av liv. Det tillater en forberedelse på potensielle farer, samt kan ha en avskrekkende effekt overfor potensielle trusler og angripere. Det kan vanskelig argumenteres for at en stat som har sikker etterretning om et kommende angrep, skal unnlate å foreta seg noe og potensielt bli angrepet uten å ha gjort tiltak for å beskytte egne borgere. Av denne grunn synes den dominerende oppfatning å være at det er en begrenset adgang til preventivt selvforsvar overfor ikke-statlige aktører.²⁶²

Etter terrorangrepene i 2001 fremmet USAs tidligere president George W. Bush en forsvarsdoktrine kjent som «Bush-doktrinen».²⁶³ I sin nasjonale sikkerhetsstrategi fra 2002 argumenterte administrasjonen for at selvforsvarsretten måtte omfatte fremtidige angrep som oppsto fra generelle trusler, ikke bare reaktive angrep, det ble presisert at “[t]o forestall or prevent [...] hostile acts by our adversaries, the United States will, if necessary, act pre-

²⁵⁸ U.N. Docs. S/PV.2285-88 (1981) New York, 19 June 1981, s. 8, avsnitt 80

²⁵⁹ Schachter (1984) s. 1635

²⁶⁰ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 118 med videre henvisninger

²⁶¹ Ruud og Ulfstein (2023) s. 213

²⁶² Ibid

²⁶³ Se The White House, The National Security Strategy of the United States of America, September 2002

emptively”.²⁶⁴ Stater og det juridiske miljøet ytret bekymring for at en slik oppfatning av rettstilstanden potensielt kunne undergrave maktforbudet. Senere ble Bush-doktrinen avvist.²⁶⁵

3.7 Vilkårene for å utøve selvforsvar

Vilkårene om nødvendighet og proporsjonalitet gjelder tilsvarende for militær maktbruk mot ikke-statlige aktører. Eksempelvis sendte UK sin permanente representant i Sikkerhetsrådet brev til presidenten av rådet 7. september 2015 for å informere om at Storbritannia og Nord-Irland hadde “undertaken military action in Syria against [...] Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL) in exercise of the inherent right of individual and collective self-defence”.²⁶⁶

Representanten beskrev luftangrepet utført 21. august 2015 som “a necessary and proportionate exercise of the individual right of self-defence of the United Kingdom”.²⁶⁷ Angrepet anses etter representantens syn for å være en lovlig reaksjon av gitt grunn.

I brevet fra Tyrkias faste representant til generalsekretæren og presidenten av Sikkerhetsrådet 20. januar 2018, informerer han om Tyrkias bekymringer vedrørende situasjonen i Syria, samt Tyrkias militære operasjoner utført i selvforsvar. I den forbindelse fremhever representanten at i motvirkningen av terrorisme har Tyrkias respons alltid vært “proportionate, measured and in line with the right of self-defence”.²⁶⁸

²⁶⁴ The White House, The National Security Strategy of the United States of America, September 2002, s. 15

²⁶⁵ Cecilie Hellestveit, «Folkeretten og 11. september – et vannskille?» *Tidsskriftet Internasjonal Politikk*, Årgang 79, (2021) Nr. 3, side 309-318

²⁶⁶ United Nations Security Council S/2015/688, “Letter dated 7 September 2015 from the Permanent Representative of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the United Nations addressed to the President of the Security Council”, 8 September 2015 (heretter S/2015/688)

²⁶⁷ S/2015/688

²⁶⁸ United Nations Security Council S/2018/53, “Identical letters dated 20 January 2018 from the Chargé d’affaires a.i. of the Permanent Mission of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council”, 22 January 2018 (heretter S/2018/53)

Se også staters reaksjoner på Israels angrep mot Hizbollah på Libanons territorium, hvor Israels motsvar ble beskrevet som uproporsjonalt.²⁶⁹

Prosessuelt krav (notifikasjon til Sikkerhetsrådet)

Iverksettelsen av tiltak i utøvelsen av selvforsvarsretten forutsetter at Sikkerhetsrådet har fått umiddelbar notifikasjon om tiltakene, jf. FN-pakten artikkel 51 siste setning. Brevet i S/2015/688 er et eksempel på en slik notifikasjon. I 2014 gikk USA inn i Libya for å fange en av lederne i den militante gruppen Ansar al-Sharia-Benghazi. USAs FN-representant sendte notifikasjon i form av brev om disse handlingene til Sikkerhetsrådet.²⁷⁰

Også S/2018/53 har samme karakter, hvor Tyrkias representant orienterte Sikkerhetsrådet om landets iverksettelse av en militæroperasjon 20. januar 2018. Operasjonen var ifølge representanten hjemlet i retten til selvforsvar etter FN-pakten artikkel 51 og “within the context of the responsibility attributed to Member States in the fight against terrorism”.²⁷¹

Israels FN-representants brev til generalsekretæren i FN og presidenten i Sikkerhetsrådet er et annet eksempel på notifikasjon om et angrep.²⁷²

²⁶⁹ United Nations Security Council SC/8776, “Security Council debates escalating crisis between Israel, Lebanon; UN officials urge restraint, diplomacy, protection of civilians”, 14 July 2006, Se eksempelvis Frankrike og Russlands uttalelser.

²⁷⁰ United Nations Security Council S/2014/417, “Letter dated 17 June from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations addressed to the President of the Security Council”, 18 June 2014

²⁷¹ S/2018/53

²⁷² United Nations General Assembly Security Council A/60/937-S/2006/515, “Identical letters dated 12 July 2006 from the Permanent Representative of Israel to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council”, 12 July 2006

4 Betraktninger rundt reglene som gjelder selvforsvar mot ikke-statlige aktører

Selvforsvarsrett mot ikke-statlige aktører er et omstridt tema. I kjernen av diskusjonen oppstår spenningen mellom selvforsvarsretten slik den følger av FN-pakten og sedvaneretten, og prinsippene om suverenitet og maktforbudet.

Mens selvforsvarsretten anerkjenner en stats rett til å beskytte seg mot angrep, er suverenitetsprinsippet og maktforbudet essensielle for å opprettholde fred og sikkerhet i det internasjonale samfunnet, slik det fremgår av FN-pakten. Utfordringene oppstår i balansegangen mellom å ivareta stater suverenitet, og behovet for sikkerhet og beskyttelse mot ikke-statlige aktører.

I tillegg til utfordringen med å definere omfanget av selvforsvarsretten mot ikke-statlige aktører, står internasjonalt samarbeid også overfor utfordringer grunnet manglende konsensus og avklart rettsstilling.

Det er imidlertid ikke enstydig med at en klar regel og avklart rettstilstand vil være utelukkende positivt. En veldig klar regel kan få betydelige konsekvenser for stater og andre aktørers tolkning av anledningen til maktbruk. En vid tolkning kan i praksis potensielt føre til at FN-paktens maktforbud undergraves.

ICJ har valgt å ikke trekke opp grensene her. Domstolen hadde mulighet til å uttale seg i Nicaragua-saken, hvor retten konkluderte med at selvforsvarsretten ikke kom til anvendelse i situasjoner hvor en tredje stat bistod opprørere i form av våpen, logistisk eller annen støtte. Slik bistand kunne etter rettens syn betraktes for å være en trussel eller bruk av makt, eller utgjøre intervensjon i de interne eller eksterne anliggende til en stat.²⁷³

I gitte situasjoner vil en stat under angrep fra ikke-statlige aktører med støtte fra en annen stat, ikke kunne svare militært dersom den gitte støtten ikke er nær grensen satt av ICJ.²⁷⁴ I sin dissenterende betenkning bemerket dommer Jennings at unødvendig streng definering av

²⁷³ Nicaragua-saken avsnitt 195

²⁷⁴ Shaw (2021) s. 996

vilkårene for lovlig selvforsvar, etterlater et stort rom, hvor både en tvangsreaksjon på makt er forbudt, og FNs bruk av makt, som var ment å fylle dette gapet, er fraværende.²⁷⁵

I *Armed Activities*-saken konkluderte ICJ med at det ikke var behov for å behandle partenes anførsler vedrørende folkerettens eventuelle betingelser for å utøve selvforsvarsrett mot omfattende angrep fra irregulære styrker. Med bakgrunn i at forutsetningene for utøvelse av selvforsvar etter ICJs oppfatning ikke var til stede i saken, fant domstolen det unødvendig å undersøke om selvforsvarsretten var nødvendig og forholdsmessig (proporsjonal).²⁷⁶

Domstolen valgte altså å ikke behandle det uklare rundt ikke-statlige aktører, når de hadde muligheten.

En av dommerne i saken, Bruno Simma, uttalte i sin dissenterende betenkning at “[t]he Court should not have avoided dealing with the issue of self-defence against large-scale cross-boundary armed attacks by non-State actors but rather it should have taken the opportunity to clarify a matter to the confused state of which it has itself contributed”.²⁷⁷

Simma refererer videre til dommer Kooijmans dissenterende betenkning og sa seg enig i hans uttalelser om at domstolen burde benyttet anledningen denne saken ga til å klargjøre rettstilstanden om det tvetydige spørsmålet om ikke-statlige aktører, spesielt i lys av at domstolen ikke uttalte seg om ikke-statlige aktører i *Nicaragua*-saken.²⁷⁸

Det kan fremstå merkelig at ICJ når gitt muligheten i *Armed Activities*-saken, velger å ikke uttale seg om et så pressende og uavklart spørsmål som selvforsvarsrett overfor ikke-statlige aktører. Det kan imidlertid være flere grunner til valget.

En av dem kan sies å være at ICJ ikke ønsker å gi stater eller ikke-statlige aktører en oppskrift på hvordan undergrave maktforbudet i praksis. Tvetydighet og fleksibilitet i regelverket kan medføre at stater tolker regelverk ulikt, noe som kan være utfordrende og lite ønskelig i slike alvorlige sammenhenger.

²⁷⁵ *Military and Paramilitary activities*, Dissenting opinion of Judge Sir Robert Jennings (1986) s. 544

²⁷⁶ *Armed Activities*-saken avsnitt 147

²⁷⁷ *Separate Opinion of Judge Simma, Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda) I.C.J.*, 19. Desember 2005, s. 334

²⁷⁸ *Ibid* s. 336, avsnitt 8-9

På en annen side kan det i enkelte sammenhenger være en fordel at regler er justerbare og tvetydige, det kan bidra til at ulike aktører lar være å utføre handlinger som potensielt kan stride mot folkerettens regler. Tvetydighet og fleksibilitet kan skape en begrensning ved at manglende klarhet i stor grad kan føre til at aktører velger å holde seg på riktig side. Klarhet kan sies å være problematisk ut fra et ikke-eskaleringssyn. For klare regler kan føre til spekulering som kan virke destabiliserende og potensielt svekke maktforbudet over tid, spesielt blant ikke-statlige aktører.²⁷⁹

Noen spørsmål er av så kompleks grad at ICJ ikke nødvendigvis bør avklare et slikt tema, eksempelvis i det foreliggende tilfellet, som er gjenstand for så stor uenighet blant statene. Det kan vanskelig utkrystallisere seg en klar regel som sedvane av denne grunn.²⁸⁰

Saker som berører omstridte politiske temaer, kan skape alvorlige konsekvenser for internasjonale relasjoner og geopolitiske forhold. Mulige konsekvenser kan være både økonomiske, sosiale og politiske. Det kan tenkes at ICJ unnlater å uttale seg for å unngå å skape ytterligere spenninger mellom stater vedrørende politiske sensitive temaer. En alternativ måte å avklare rettstilstanden på er å søke politiske løsninger, fremfor en rettslig instans.

²⁷⁹ Hellestveit og Nystuen (2020) s. 150

²⁸⁰ Ibid

Referanseliste

Internasjonale traktater og konvensjoner:

Folkeforbundspakten 1919	The Treaty of Peace Between The Allied and Associated Powers and Germany and The Treaty Between France and Great Britain, Signed at Versailles, June 28 th 1919.
Kellogg-Briand pakten (Parispakten)	General Treaty for Renunciation of War as an Instrument of National Policy (Parispakten), underskrevet 27. August 1928 I Paris.
Montevideo-konvensjonen	Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, 26 December 1933 nr 501, Montevideo (entered into force 26 December 1934) (ikke signert av Norge)
ICJ-statuttene	Statute of the International Court of Justice, 26 June 1945 nr 2 Multilateral, San Francisco (entered into force 24 October 1945) (ikrafttredelsesdato Norge 16 November 1946)
FN-Pakten	Charter of the United Nations, 26 June 1945 nr 1 Multilateral, San Francisco (entered into force 24 October 1945) (ikrafttredelsesdato Norge 27 November 1945)
Folkemordskonvensjonen	Convention on the prevention and punishment of the crime of genocide, 9 December 1948 nr 1 Multilateral, Paris (entered into force 12 January 1951)

NATO-pakten	(folkemordskonvensjonen) North Atlantic Treaty, 4 April 1949 nr 1 Multilateral, Washington (entered into force 24 August 1949) (ikrafttredelsesdato Norge 24 august 1949)
Geneve-konvensjonen	Geneva-convention relative to the treatment of prisoners of war, with annexes, 12 august 1949 nr 3 Multilateral (entered into force 21 October 1950/3. februar 1952 I Norge)
Wien-konvensjonen	Vienna Convention on the Law of Treaties, 23 May 1969 nr 500, Vienna (entered into force 27 January 1980) (ikke signert av Norge)
Konvensjonen mot tortur	Convention against torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment (CAT), 10 December 1984 nr 1 Multilateral, New York (entered into force 26 June 1987)
ICC-statuttene/Romastatuttene	Rome statue of the International Criminal Court, 17 July 1998 nr 2 Multilateral (entered into force 1 July 2002) (endring fra 2021)

Internasjonal rettspraksis:

Lotus-saken	The S.S. Lotus (France v. Turkey) Judgement No. 9, 7 September 1927 avsnitt 269
Island of Palmas-saken	Island of Palmas (or Miangas) (United States v. The Netherlands) (1928) 2 RIAA 829
Nicaragua-saken	Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgement, I.C.J. Reports 1986, p. 14
Dissenting Opinion on Military and Paramilitary Activities	Military and Paramilitary Activities, Dissenting opinion of Judge Sir Robert Jennings (1986)
Nuclear Weapons-saken	Legality of the Treatath or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1996, p. 226
Oil Platforms-saken	Oil Platforms (Islamic Republic of Iran v. United States of America), Judgement, I.C.J. Reports 2003, p. 161
Advisory Opinion on Construction of a Wall	Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2004, p. 136

Armed Activities-saken

Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda) Judgement, I.C.J. Reports 2005, p. 168

Advisory Opinion on Armed Activities

Separate Opinion of Judge Simma on Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda) I.C.J Reports 2005

Habré-saken

Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgium v. Senegal), Judgement, I.C.J. Reports 2012, p. 422

Norske rettsavgjørelser:

HR-2019-282-S (Snøkrabbe I)

HR-2020-1328-A

HR-2021-1243-A

Resolusjoner, uttalelser og lignende dokumenter fra FNs organer:

UN Security Council (UNSC)

United Nations Security Council S/RES/242 (1967) 22 November 1967

United Nations Security Council S/RES/338 (1973) 15 August 1973

U.N. Docs. S/PV.2285-88 (1981) New York, 19 June 1981

United Nations Security Council Resolution 487 (1981) 19 June 1984

United Nations Security Council S/RES/660 (1990) 6 August 1990

United Nations Security Council S/RES/678 (1990) 29 November 1990

United Nations Security Council S/RES/678 (1991) 8 April 1991

United Nations Security Council S/RES/1368 (2001) 12 September 2001

United Nations Security Council S/RES/1373 (2001) 28 September 2001

United Nations Security Council S/RES/1540 (2004) 28 April 2004

United Nations General Assembly Security Council A/60/937-S/2006/515, “Identical letters dated 12 July 2006 from the Permanent Representative of Israel to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council”, 12 July 2006

United Nations Security Council SC/8776, “Security Council debates escalating crisis between Israel, Lebanon; UN officials urge restraint, diplomacy, protection of civilians”, 14 July 2006

United Nations Security Council S/RES/1701 (2006), 11 August 2006

United Nations Security Council S/RES/2100 (2013), 25 April 2013

United Nations Security Council S/2014/417, “Letter dated 17 June from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations addressed to the President of the Security Council”, 18 June 2014

United Nations Security Council S/2014/440, “Letter dated 25 June 2014 from the Permanent Representative of Iraq to the United Nations addressed to the Secretary-General”, 25 June 2014

United Nations Security Council S/RES/2170 (2014), 15 August 2014

United Nations Security Council S/RES/2199 (2015) 12 February 2015

United Nations Security Council S/RES/2216 (2015), 14 April 2015

United Nations Security Council S/2015/688, “Letter dated 7 September 2015 from the Permanent Representative of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the United Nations addressed to the President of the Security Council”, 8 September 2015

United Nations Security Council S/RES/2249 (2015), 20 November 2015

United Nations Security Council S/RES/2368 (2017), 20 July 2017

United Nations Security Council S/2018/53, “Identical letters dated 20 January 2018 from the Chargé d’affaires a.i. of the Permanent Mission of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council”, 22 January 2018

United Nations Security Council S/RES/2462 (2019), 28 March 2019

United Nations Security Council S/2023/962, 6 December 2023, “Letter dated 6 December 2023 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council”

UN General Assembly (UNGA)

UNGA Res. 2625 (XXV) (24. oktober 1970) Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations (A/8082), UN Doc A/RES/2625(XXV)

UNGA A/RES/3314 (XXIX) Definition of Aggression, 14. December 1974

UN General Assembly Security Council (UNGASC)

United Nations General Assembly Security Council A/60/937-S/2006/515, 12 July 2006: Identical letters dated 12 July 2006 from the Permanent Representative of Israel to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council

International Law Commission (ILC)

ILC, UN Doc A/73/10, Report of the International Law Commission, Seventy-third Session Supplement No. 10, Conclusion 9 (1)

Yearbook of the International Law Commission (Den internasjonale folkerettskommisjonen. Årbok) 1966, Vol. II, artikkel 50 (1)

Yearbook of The International Law Commission (Den Internasjonale Folkerettskommisjonens Årbok) 1980), Volume II, Part 1

Yearbook of the International Law Commission (Den Internasjonale Folkerettskommisjonens Årbok) Volume II Part Two 2001

Litteratur

Hellestveit, Cecilie og Gro Nystuen, *Krigens folkerett. Norge og vår tids kriger*, Universitetsforlaget 2020

Helmersen, Torp Sondre, *Folkerett i et nøtteskall*, 2. utgave, 1. opplag, Gyldendal 2018

Kravik, Andreas Motzfeldt, Stian Øby Johansen og Audun Lunnan Hjort, *Folkerettslig metode*, Universitetsforlaget 2023

Ruud, Morten og Geir Ulfstein, *Innføring i folkerett*, 6. utgave, Universitetsforlaget 2023

Shaw, Malcolm N., *International Law*, Ninth Edition, Cambridge University Press 2021

Simma, Bruno, *The Charter of the United Nations – A commentary*, Oxford University Press, 1995

Skoghøy, Jens Edvin A., *Rett og rettsanvendelse*, 1. utgave, Universitetsforlaget 2018

Artikler

Cassese, Antonio, "Terrorism is Also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law", *European Journal of International Law*, 2001, Vol. 12 No. 5, 993-1001

Deeks, Ashley S, Consent to the Use of Force and International Law Supremacy, *Harvard International Law Journal*, Volume 54, Number 1, Winter 2013

Frostad, Magne, «Folkerettens krigsbegrep», *Lov og Rett*, Vol. 49, Utg.6 (2010) side 344-362

Hellestveit, Cecilie, «Stomperud i Bagdad», *Tidsskriftet Internasjonal Politikk*, Vol. 74 Nr. 3 (14. september 2016)

Hellestveit, Cecilie, «Folkeretten og 11. september – et vannskille?», *Tidsskriftet Internasjonal Politikk*, Årgang 79, (2021) Nr. 3, side 309-318

Helmersen, Sondre Torp, «Vanskelige spørsmål i folkeretten», *Jussens Venner* Vol.50, Utg.5 (2015) side 268-285

Schachter, Oscar, “The Right of States to Use Armed Force”, *Michigan Law Review*, Volume 82 Issue 5 Issue 5&6 (1984)

Schachter, Oscar, “In Defense of International Rules on the Use of Force”, *University of Chicago Law Review*, Vol. 53: Iss. 1, Article 6 (1986)

Schmitt, Michael, “Counter-Terrorism and the Use of Force in International Law”, *U.S. Naval War College Digital Commons*, 2003, side 40

Schmitt, Michael N, “Responding to Transnational Terrorism Under the Jus Ad Bellum: A Normative Framework”, *Naval Law Review*, Vol. 56, No. 1, 2008

Stahn, Carsten, “Terrorist Acts as “Armed Attack”: The Right to Self-Defense, Article 51 (1/2) of the UN Charter, and International Terrorism, *The Fletcher Forum of World Affairs*, Vol. 27:2 Summer/Fall 2003

Ulfstein, Geir, «Terror og Folkerett», *Lov og rett*, Vol. 41, Utg. 2

Øvrige kilder

The White House, The National Security Strategy of the United States of America, September 2002, <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/63562.pdf> (lest 28. april 2024)

Barack Obama, “Letter from the President -- War Powers Resolution Regarding Iraq, Letter from the President to the Speaker of the House of Representatives and the President Pro Tempore of the Senate”, *The White House Office of the Press Secretary*, 23. September 2014, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/09/23/letter-president-war-powers-resolution-regarding-iraq> (lest 25 februar 2024)

Statsminister Erna Solberg, «Redegjørelse av statsministeren om norske bidrag til Irak og Afghanistan», 5. november 2014, Stortinget, <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2014-2015/141105/2> (lest 3. april 2024)

International Committee Of The Red Cross, “What are jus ad bellum and jus in bello?”, Utdrag fra ICRC utgivelse, “International humanitarian law: answers to your questions”, 22. Januar 2015, avsnitt 1, <https://www.icrc.org/en/document/what-are-jus-ad-bellum-and-jus-bello-0%Ef%BB%BF> (lest 9. mars 2024)

Utenriksdepartementet, Rettsavdelingen, «Kampen mot ISIL. Folkerettslig grunnlag for militær maktbruk mot ikke-statlige aktører i Syria», *regjeringen.no*, januar 2016, <https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/folkerett/isil1.pdf> (lest 14. april 2024)

Kainth, Shamsher, “Pilot’s release ‘in consonance with Geneva Convention’: Indian military”, *SBS Punjabi*, 1 March 2019, [nyhetsartikkel] <https://www.sbs.com.au/language/punjabi/en/article/pilots-release-in-consonance-with-geneva-convention-indian-military/ahjdal2e> (lest 30. april 2024)

FN-sambandet, «Palestina», *fn.no*, sist oppdatert 5. mars 2024, <https://fn.no/konflikter/palestina> (lest 2. februar 2024)

FN-sambandet, «Libanon», *fn.no*, sist oppdatert 29. mars 2023, <https://fn.no/konflikter/libanon> (lest 2. mai 2024)

FN-sambandet, «Ukraina», *fn.no*, 19. februar 2024, <https://fn.no/nyheter/denne-uka-i-fn-to-ar-med-storkrig-i-ukraina-hva-na> (lest 2. mai 2024)

